

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**A. S. Puškin: Evžen Oněgin
(současný stav bádání)**

**A. S. Pushkin: Eugen Onegin
(the current state of research)**

Bakalářská diplomová práce

VYPRACOVALA:

Eva Zatloukalová

OBOR:

Ruština se zaměřením na hospodářsko-právní a turistickou
oblast

VEDOUCÍ PRÁCE:

doc. PhDr. Zdeněk Pechal, CSc.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité
prameny.

V Olomouci,

podpis

Děkuji doc. PhDr. Pechalovi, CSc., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytl.

podpis

OBSAH

ÚVOD	5
1. ODBORNÁ LITERATURA TÝKAJÍCÍ SE EVŽENA ONĚGINA	7
2. VÝVOJ PUŠKINOVA ROMÁNU	11
2. 1. Puškin začíná psát.....	11
2. 2. Oněginská strofa.....	12
2. 3. Román zachycený v čase.....	13
2. 4. Nepochopení a přerod pohledu na román.....	14
3. REALISMUS A ROMANTICKÁ OČEKÁVÁNÍ	17
3. 1. Puškin – vliv Byrona.....	21
3. 2. Nedokončenost a návaznost románu.....	24
3. 2. 1. <i>Absence konce</i>	25
3. 2. 2. <i>Návaznost románu</i>	27
3. 3. Politika v Evženu Oněginovi.....	28
3. 4. Vedlejší postavy románu.....	31
3. 5. Výsledky zkoumání.....	33
4. ÚSTŘEDNÍ ROMÁNOVÁ POSTAVA	34
4. 1. Evžen Oněgin.....	34
Závěr	39
Резюме	41
Seznam použité literatury	46
Anotace	50

Úvod

Tématem bakalářské práce je román Evžen Oněgin – stav současného bádání. Od doby vzniku románu se objevilo nepřehledné množství prací, které rozebírají Evžena Oněgina. Rozhodla jsem se tedy vytvořit pojednání o tomto románu z dosud napsané literatury. Chtěla bych poskytnout ucelený pohled na tento román tak, jak se vyvíjely různé interpretace.

Mým cílem je zmapovat vývoj pohledu na Evžena Oněgina hlavně z pohledu romantismu a realismu. Jedná se o poněkud jednostranný pohled na problémy Puškinova románu, ale, podle mého názoru, zásadní. Zejména na tomto rozporu jsou vystavěny další interpretace románu. Ve své práci se pokusím zachytit jak se v čase měnil pohled na dílo a jak se měnila sama společnost, neboť tyto dva jevy jsou navzájem pevně svázány.

Rozhodně však není v mých silách obsáhnout veškerou sekundární literaturu týkající se Evžena Oněgina. Jednalo by se o celoživotní úkol. Proto se o to nechci ani pokoušet. Pokusím se na vybraných monografických pracích z 20. století zachytit vývoj názoru a nástin klíčových postojů Puškinových současníků i následníků. Základní literaturou pro mě budou práce V. G. Bělinského, jenž představoval skutečnou revoluci v pohledu na Puškinův román, a práce B. Mejlacha.

Z nepřehledného množství materiálů jsem zvolila jen ty interpretační pohledy, kterými se zamýšlím podrobněji zabývat. Obsahem románu se zabývat nebudu, neboť se jedná o velice známé dílo.

První kapitola obsahuje stručný přehled odborné literatury, která je zaměřena na román Evžen Oněgin. Tato literatura zde bude rozdělena do tří hlavních období. Toto rozdělení poslouží pro lepší orientaci v literatuře této oblast.

Ve druhé kapitole se budu zabývat románem z obecného hlediska. Pomůže nám to pochopit podmínky jeho vzniku a to, co román ve verších vlastně obnáší, nové postupy užité Puškinem. Pokusím se ozřejmit poměry, za kterých Evžen Oněgin vzniká a problémy s nimi spojené.

Třetí kapitolu věnuji tématu neustálého rozporu Puškinova románu mezi romantismem a realismem. Budou zde zařazeny 4 podkapitoly, které se budou týkat hojně diskutovaných témat – opět na ně hodlám pohlížet z pozice realismus vs. romantismus. Pokusím se nastínit dnešní postoj.

Čtvrtá kapitola bude zasvěcena hlavnímu protagonistovi románu. Podíváme se jak byl vnímán svými současníky i proč se stal nejdiskutovanějším typem postavy v ruské literatuře. Tato postava byla vybrána, protože vyvolala velký zájem všech literátů – minulých i soudobých. Dalšími hrdiny románu se zabývat nebudu, neboť i když vyvolali určitý zájem literárních kruhů, nebyl tento zájem tak veliký. Dokonce ani Taťána nepřekonala ohlas, který Oněgin vyvolal.

1. Odborná literatura týkající se Evžena Oněgina

Román *Evžen Oněgin* od A. S. Puškina je celosvětově známé a uznávané dílo. Kvůli značným nejasnostem vyvolal velký zájem literárních kruhů. Většina odborných děl je psaná v ruštině, Puškinově mateřském jazyce. V naší republice nejsou ve větší míře dostupná pro čtenáře. Jedná se o díla s velkou historickou hodnotou a jsou uložena na dobře chráněných místech, například v muzeích. K získání potřebných informací o existující literatuře jsem využila Slovanskou knihovnu v Praze a ve větší míře také Vědeckou knihovnu v Olomouci.

Pro potřeby své práce jsem literaturu o *Evženu Oněginovi* rozdělila do tří hlavních období. Na těchto časových úsecích uvidíme proměnu náhledů na Puškinovo dílo. Na konci druhé pol. 20. stol. se pak zaměřím na soudobé pohledy na román.

První období jsem zvolila od roku 1830 – 1940. V tomto časovém rozmezí se převážně setkáváme s časopiseckými články, soukromou korespondencí a poznámkami samotného autora. Jedná se hlavně o názory Puškinových přátel. Tyto materiály v České Republice nejsou dostupné. Využila jsem proto knihu N. Ejdelmana – *Пушкин и декабристы*¹, knihu V. Veresajeva – *Пушкин в жизни*². Jedná se o knihu zachycující autentické výpovědi Puškinových současníků. Užitečnou se ukázala i kniha od S. Vitale – *Puškinův knoflík*³. Puškinův život je zde líčen poněkud netradičně. Východiskem je Puškinovo osobní a společenské drama, je zde zachycen i Puškinův život v rozhodujících letech 1835 – 1837. Autorce se podařilo shromáždit množství autentického materiálu.

Jako neocenitelný zdroj informací se ukázala díla V. G. Bělinského. Jeho přínos je obrovský. Byl velkým zastáncem Puškina a obdivovatelem románu *Evžen Oněgin*, kterému zasvětil značnou část svých literárních děl. Bělinskij přinesl řadu revolučních pohledů na román a o několik desetiletí tak předběhl svoji dobu. Přínosná byla jeho

¹ ЭЙХЕНБАУМ, Б. М.: *Пушкин и декабристы: Из истории взаимоотношений*. Москва, Художественная литература, 1979

² ВЕРЕСАЕВ, В. В.: *Пушкин в жизни: Систематический свод подлинных свидетельств современников*. Предисл. Дм. Урнова и Вл. Сайгонова. Москва, Московский рабочий, 1984. с. 704.

³ VITALE, S.: *Puškinův knoflík*. 1. vyd. Praha: Euroslavica, 2008. 334 s. ISBN 978-80-85494-86-0.

kritická stať *Evžen Oněgin*⁴, kterou přeložil K. Kolman a vydána byla takto v roce 1899, dále pak kniha *Избранные статьи – Пушкин, Лермонтов, Гоголь*⁵ vydaná roku 1970, *Собрание сочинений*⁶, *Современные заметки*⁷ a další. Na Bělinského často navazují i pozdější literáti a jeho názory považují za stále platné. Opačný názor nám v 60. letech 19. století ve své knize *Реалисты*⁸ předkládá D. I. Pisarev, který reaguje na názory Bělinského. Z dnešního pohledu jsou jeho názory poměrně zpátečnické. Nedokázal navázat na odkaz Bělinského. Ze všech těchto děl se dovídáme o základních interpretačních problémech Evžena Oněgina. Vybrala jsem z nich několik tezí, kterými se ve své práci zabývám (politika v Evženu Oněginovi, Puškin vs. Byron, nedokončenost románu a další, viz bakalářská práce).

Druhé období je zvoleno od roku 1950 – 1980. Jsou rozvíjeny pohledy na problémy, kterými se již zabývali literáti 19. století. Literáti začínají hlouběji zkoumat problémy, které vyvstaly v 19. století a navazují na předešlá zkoumání. Již v roce 1951 vychází dílo B Mejlacha – *A. C. Пушкин*⁹, ve kterém se autor zabývá celou řadou problémů. Zaměřuje se na realistické tendence v Puškinově díle. Zaznamenává odklon od romantismu. Zabývá se i politikou a motivem děkabrismu. V tomto díle je zachycena celá škála problémů, které román vyvolal. Období let 1950 – 1980 je celkově charakterizováno snahou obeznámit se s historickými skutečnostmi, za kterých román vzniká. Za pomoci náhledu do historických událostí se literáti snaží pochopit myšlenková hnutí Puškina. Přitažlivé se jeví i následky děkabristské revoluce na další vývoj románu. Projevují se snahy o vyvrácení některých mylných náhledů na Evžena Oněgina.

Prvním výrazným problémem se stalo srovnávání Puškina s Byronem. Jedná se o první výrazný problém týkající se Evžena Oněgina. Vyvolaly ho již první kapitoly románu. V tomto období se objevují díla, která se snaží tento názor vyvrátit. V roce

⁴ БЕЛИНСКИЙ, В. Г.: *Evžen Oněgin*. Praha: Josef Pelcl, 1899. 88 s. Kritická knihovna.

⁵ БЕЛИНСКИЙ, В. Г.: *Избранные статьи: Пушкин Лермонтов, Гоголь*. Москва, 1970

⁶ БЕЛИНСКИЙ, В. Г и Иванов-Разумник.: *Собрание сочинений В. Г. Белинского: В трех томах.* изд. 2, Санкт Петербург, 1913. Библиотека русских критиков.

⁷ Белинский, В. Г и Николаев, П. А.: *Современные заметки*. Москва, Советская Россия, 1983. с. 397

⁸ Писарев, Д. И.: *Реалисты*. Москва, Художественная литература, 1965. с. 191

⁹ МЕЙЛАХ, Boris Solomonovič. *A.S. Puškin: život a dílo*. 1. vyd. Praha: Slovan. nakl., 1951. 235,

1955 vychází kniha I. Sergijevského *A. C. Пушкин*¹⁰, ve které autor dokazuje, že Evžen Oněgin je dílo, které odlišuje Puškina od Byrona. V roce 1977 vychází kniha *Душа в заветной лире*¹¹, jejím autorem je D. Blagoj. Tato práce taktéž vyvrací mylný názor literátů 19. století. Stejně naladěn přichází v roce 1978 V. Žirmunskij se svojí knihou *Байрон и Пушкин*¹². Ve svém díle se zabývá především vlivem Byrona na Puškinovy *Jižní poéty*. Přichází však s velice důležitou myšlenkou. Jako první určil vztah mezi Byronem a Puškinem – učitel a žák.

Často diskutovaným tématem byla i politika obsažená v Evženu Oněginovi. Náhled do politické sféry Puškinovi doby mi poskytla kniha V. Mjakotina - *A. C. Пушкин и декабристы*¹³. Byly mi ozřejměny podmínky, za kterých román vznikl. Druhou knihou s podobnou tematikou je *Пушкин и декабристы*¹⁴ od N. Ejdelmana. V roce 1974 přichází s knihou *A. C. Пушкин в 30-ые годы*¹⁵ G. Makogoněnko. Zabývá se porážkou děkabristického povstání a důsledky, které tato událost měla pro sudbu Evžena Oněgina.

Dále je rozvíjeno téma nedokončenosti románu. Na názory z 19. stol. navazuje celá řada autorů. Dva hlavní myšlenkové proudy však zkompletoval a zachytil až v roce 1987 J. Lotman ve své knize *Пушкин*¹⁶. Přehledně zpracoval hlavní dva způsoby jak román zakončit. Vycházel přitom z názorů společnosti 19. stol., podává srozumitelný náhled na tuto problematiku. Jedná se o názory, které jsou stále aktuální. Tyto způsoby zakončení by vyhovovaly i mnohému dnešnímu čtenáři.

Posledním sledovaným obdobím je literatura od roku 1980 po současnost. V této době literáti navazují na poznatky svých předchůdců a vytváří ucelená díla o Evženu Oněginovi. S takovými díly přichází E. Babajev – *Из истории русского романа XIX*

¹⁰ Сергиевский, И. В.: *A. C. Пушкин*. изд.2. Москва, Гослитиздат, 1955. с. 192

¹¹ Благой, Д. Д.: *Душа в заветной лире: Очерки жизни и творчества Пушкина*. изд. 2. Москва, Советский писатель, 1979. с. 624.

¹² Жирмунский, В. М.: *Байрон и Пушкин*. Ленинград, 1978. с.332.

¹³ Мякотин, В. А.: *A. C. Пушкин и декабристы*. Берлин, Ватага, 1923. с. 89.

¹⁴ Эйдельман, Н. Я.: *Пушкин и декабристы: Из истории взаимоотношений*. Москва, Художественная литература, 1979

¹⁵ МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 30-е годы*. Ленинград: Художественная литература, 1974. с. 105

¹⁶ Lotman, J. M.: *Puškin*. 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1987. 485 s..

века (1984)¹⁷, J. Lotman – *Пушкин* (1987), N Volkov – *Мир Пушкина* (1989)¹⁸ a další. Spousta problémů je již uzavřena. Vychází kniha V. Veresajeva – *Пушкин в жизни*¹⁹, která představuje pokus o vytvoření kroniky Puškinova života. Jsou v ní obsaženy názory na Puškina a jeho dílo od různých dobových autorů.

S novými náhledy na dílo přichází S. Rubáš ve své knize *Já píši Vám: Evžen Oněgin v českých překladech* (2009²⁰). Ten se románem zabývá z hlediska problematiky jeho překladu do češtiny. Jedná se o soudobé potíže a snahy o zachycení správného vypravěčského tónu, který Puškin svému dílu dal. Hlavním problémem podle Rubáše je, že Puškin nechává řadu významů jakoby na hraně. Stačí pak přehlédnout nějaký akcent a do Puškinova tónu se překladatel netrefí. Srovnává překlady Bendla, Junga, Najmana, Hory, Maškové, Frynty a M. Dvořáka. Zabývá se také novým literárním systémem, který si Puškin pro své potřeby vytvořil. Tento systém se nazývá Oněginská strofa. Celkový vývoj románu na ruské půdě se stal námětem pro dalšího významného autora. Je jím I. Pospíšil. Ve své knize *Ruský román znovu navštívený: historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti : od počátků k výhledu do současnosti*²¹, která byla vydána v roce 2005, sleduje postupný vývoj románu na ruské půdě. Zaměřuje se i na tradici evropských románů, protože klasický román na ruské půdě delší tradici nemá. Před Puškinem román, jako takový, v Rusku neexistoval.

Zde jsem stručně naznačila obsah použité literatury. Je patrné, že spousta domněnek, názorů a závěrů se často opakuje. Mnozí autoři se k nim rádi vrací. Téma Evžen Oněgin již bylo mnohokrát detailně zpracováno. Nicméně i dnes se dají najít témata, která nebyla dostatečně prozkoumána. Nebo se na ně dá najít nový pohled.

¹⁷ Бабаев, Э. Г.: *Из истории русского романа XIX века: Пушкин, Герцен, Толстой*. Москва: Московский унив., 1984. с. 271.

¹⁸ ВОЛКОВ, Г. Н.: *Мир Пушкина: личность, мировоззрение, окружение*. Москва, Мол. гвардия, 1989. с. 269. ISBN 5-235-00049-8.

¹⁹ Вересаев, В. В.: *Пушкин в жизни: Систематический свод подлинных свидетельств современников*. Предисл. Дм. Урнова и Вл. Сайтонова. Москва, Московский рабочий, 1984. с. 704.

²⁰ RUBÁŠ, S.: *Já píši Vám: Evžen Oněgin v českých překladech*. Vyd. 1. Brno: Host, 2009. 215 s. Studium; sv. 26. ISBN 978-80-7294-284-8.

²¹ POSPÍŠIL, Ivo: ed. *Ruský román: nástin utváření žánru do konce 19. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 136 s. ISBN 80-210-1770-8.

2. Vývoj Puškinova románu

Puškin v roce 1820 zakončuje svoji poému Ruslan a Ludmila. V květnu téhož roku je vyslán na jih Ruska (některé prameny uvádí, že dobrovolně; jiné zas, že byl nucen odejít do Kišiněva). Během tří let, které ve svém vyhnanství strávil, vzniklo mnoho znamenitých literárních počinů. Mimo jiné začal Puškin pracovat na svém největším díle – románu Evžen Oněgin. V románu navazuje na poému Ruslan a Ludmila, na kterou se také v I. kapitole odvolává :

— — — — —
Друзья Людмили и Руслана!
С героем моего романа
Без предисловий, сей же час
Позвольте познакомить вас:
— — — — — (I, 2)²²

2.1 Puškin začíná psát

Práci na románu Puškin započal v roce 1823 v Kišiněvu. Román zde však nezakončil neboť nad ním pracoval bez mála osm let. Román byl dokončen v roce 1830, avšak kompletně vydán byl až o tři roky později, tedy roku 1833. Román v roce 1830 čítal devět kapitol (neboli hlav). Nesoulad mezi rokem dokončení románu a jeho vydáním je dán tou skutečností, že Puškin měnil své záměry. Rozhodl se, že k románu přidá ještě desátou kapitolu a taktéž připsal Oněginův dopis Tat'áně. Provedl také restrukturalizaci románu – devátá kapitola se stala osmou a původní osmá hlava byla k románu přidána pod názvem *Úryvky z Oněginova cestování*. Desátá kapitola byla později zničena, přesněji řečeno, byla zničena v roce 1830, kdy už bylo kompletně a úspěšně potlačeno děkabristické povstání. Zachovala se pouze ve zlomech, které byly navíc napsány šifrou. Tu se na začátku 20. stol. podařilo rozluštit²³. Jak jsem se již zmínila, desátá hlava se nezachovala kompletní. Zůstalo z ní pouze 16 strof a za téměř kompletní lze pokládat jen dvě. Abychom mohli pochopit jaký zlomek se z desáté hlavy

²² ПУШКИН А. С.: *Полное собрание сочинений в десяти томах. т.м. 5*, изд. 4, Ленинград: изд. «Наука», 1978, гл. I, строфа 2 (I, 2), dále cituji ze stejného zdroje podle stejného kódu (hlava, strofa)

²³ МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 30-е годы*. Ленинград: Художественная литература, 1974. с. 105

zachoval, tak si musíme uvědomit, že obvyklý rozsah jedné kapitoly je od 40 – 60 strof po 14 verších. Jedná se tedy o pouhou třetinu celé hlavy. Podle dešifrovaných částí měla desátá hlava výrazně politický charakter, Puškin se nejspíš domníval, že touto kapitolou překročil určité meze dané cenzurou a především carem.

Celý román pak obsahuje vytečkovaná místa. Jedná se jednak o zásahy cenzury a jednak se tak autor snažil naznačit, že mezi jednotlivými kapitolami románu i nadále probíhá život. Jsou to odkazy na to co autor nezachytil a mají navodit atmosféru skutečnosti. „*Puškin sám vyslovil domněnku, že cenzura román nepropustí. V mezích cenzury byl E. O. dílem ideologicky ostrým, hluboko obnažujícím rozpory ruské společnosti. Koncepty rukopisu ukazují pečlivá přepracování mnoha míst – avšak ne pouze z cenzurních důvodů, ale i z důvodů čistě uměleckých a tak, aby i čtenář zapojil svoji fantazii.*“²⁴ Kompletní román čítá přes pět a půl tisíce veršů, které jsou rozděleny do konečných osmi kapitol. První kapitolu ještě doprovázela satirická Rozmluva nakladatele s básníkem, která však nebývá obvyklou součástí českých vydání Evžena Oněgina.

Na každé řádce románu cítíme přítomnost autora. Román je psán formou dialogu se čtenářem. Hlavní postava je nám již na začátku představena jako Puškinův přítel, jako někdo kdo skutečně existuje. Tím, že si autor jakoby „povídá“ se čtenářem román získává zdání skutečnosti. Puškin se až s ironizujícím tónem svých komentářů stává další postavou svého románu. Upozorňuje, odvádí pozornost, vyvádí z omylu. Zároveň vycítíme i pocity, které Puškin ke svým postavám chová.

2.2 Oněginská strofa

Pro potřeby svého románu Puškin vytvořil i nový systém, tzv. Oněginskou strofu. Všechny verše se v Evženu Oněginovi sdružují do strof po 14 řádcích. Své verše Puškin píše ve čtyřstopém jambickém taktu, přičemž každý verš měří osm nebo devět slabik. Verše mají navíc stoupavý ráz, neboť pro ruský jazyk je typické kladení přízvuku na čtvrtou a osmou slabiku. Do této struktury nezapadají jen oba dopisy, které Puškin do románu vložil – dopis Taťány Oněginovi a dopis Oněginův Taťáně; a také jedna lidová

²⁴ MEJLACH B.: A. S. *Puškin*. 1. vydání, Praha: Slovanské nakladatelství 1951, str. 108

píseň. Toto sdružování do strof po čtrnácti řádcích je shodné se členěním sonetu. A Puškin je první autor, který se kdy pokusil psát román ve formě sonetu.²⁵

2.3 Román zachycený v čase

Román vznikl takřkajíc za pochodu, Puškinova práce nad ním bývá často označována jako „work in progress“²⁶. V podstatě to znamená, že se román během osmi let vyvíjel spolu s autorem, nebyl psán na jednom místě a jsou v něm odraženy nové dojmy a skutečnosti. Najdeme v něm období Puškinova života, které prožil ve vsi Michajlovskoje, Moskvě a v Boldinu. Román začal vznikat v období velkých změn jak v ruské tak i v evropské společnosti. Jedná se o období velkých revolucí, počínaje Francií jejíž revoluce zachvátila celý svět. V roce 1823, kdy začíná příběh Oněgina, jsou stále čerstvé vzpomínky na vpád Napoleona. Ruská společnost byla stále ještě otřesena, ale také povznesena vlnou vlastenectví, které se v ní vzedmulo. Ani Puškin tyto události ve svém románu neopomenul. „*Poeticky nadnesený cit lásky k Moskvě, který Puškina neopustil po celý život zůstal u něho spjat s památkou velké oběti, velké spásy matky ruských měst*“²⁷ Vzpomíná na událost, která se zaryla hluboko do duše všem Rusům – vypálení Moskvy před Napoleonem. Jestliže se tedy Puškin ve svém díle snažil zachytit věrný obraz své epochy, nemohl tuto událost vynechat.

Francouzská revoluce za sebou nenesla jen děs a hrůzu, ale taktéž napomohla k tomu, aby se uzavřené carské Rusko více otevřelo světu. Do Ruska tak pronikají nové a nové myšlenkové proudy. Tyto nové nálady a názory pak později přijmou za své děkabristé, kteří se budou snažit narušit dosavadní ruské poměry. Již teď je jasné, že poezie jako taková nemá v nových podmínkách šanci na úspěch. Puškin se však rozhodl psát román ve verších. Ocitáme se v období, kdy je přijímán všeobecný názor, že poezie nestačí na zachycení vážných společenských a politických jevů. Je považována za podřadný literární žánr své doby. Pak v roce 1825, kdy román stále není dokončen, dojde k porážce děkabristického povstání a ruská společnost se začíná opět měnit. Společnost se stává více nacionální (národní nebo spíš vlastenecká). O literaturu se

²⁵ RUBÁŠ S.: *Já píše Vám. Evžen Oněgin v českých překladech*, Brno: Host, 2009 str. 49, 52

²⁶ POSPÍŠIL I.: *Ruský román znovu navštívený: historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: od počátku k výhledu do současnosti*. Brno: Nadace Universitas: Akademické nakl. CERM: NAUMA, 2005. 209s.

²⁷ MEJLACH B.: *A. S. Puškin*, Praha: Slovanské nakladatelství 1951, str. 19

začínají zajímat i nižší vrstvy společnosti, avšak kvůli výrazně nižšímu stupni vzdělání a jinému prostředí odkud pochází, je zajímavější náměty jednodušší, jim bližší, které by splňovaly jejich touhu po vlastenectví. Evžen Oněgin je jim svým tónem zcela cizí a nevyvolal tedy výraznější vlnu zájmu jak u obyčejného lidu, tak i u inteligence. Oba tábory román nepřijali z odlišných důvodů. Jak ve 2. pol. 20. století shrnul B. Mejlach: Evžen Oněgin nemůže obyčejného člověka zajímat tak dalece, jako Puškinovy povídky. Je to podle něj dáno tím, že tito lidé nemůžou pochopit jeho pravdivé dílo – nemohou ho porovnat se svými životními zkušenostmi.²⁸ Důvody, které k odsouzení románu vedly inteligenci budou objasněny později. Puškin však odmítl hlavního hrdinu i prostředí svého díla jakkoli měnit.

Literáti i ostatní čtenářstvo nečekalo celých osm let, aby se s Oněginem prvně seznámilo. Puškin, který se častokrát nacházel ve svízelné finanční situaci (neboť občas podléhal karbanu), jednotlivé hlavy vydával postupně, tedy tak jak je zrovna napsal, časopisecky. Rozhodně nečekal až román celý dopíše. Evžen Oněgin bývá označován za novodobý seriál, s čímž mohu jen souhlasit. Čtenáři se seznamovali s jednotlivými kapitolami zvláště - ne každá kapitola u nich vyvolala pochopení a po vydání celého románu v roce 1833 se mnoha čtenářům zdál román rozložený na části, které jsou na sobě nezávislé, a hlavně nedokončený.

2.4. Nepochopení a postupný přerod pohledu na román

Výrazným rysem, který Evžena Oněgina provázel téměř po celé 19. stol. je nepochopení. Z dnešního pohledu se jedná o zcela jasný problém. S nadhledu jsme schopni určit proč tomu tak bylo – jedná se o jedinečné dílo, první svého druhu, které se svou podobou a tónem vymykalo všem dosavadním literárním zkušenostem. Ale pro tehdejší společnost Evžen Oněgin představoval cosi nového, neočekávaného. Společnost navyklá na určité literární normy román nepovažovala za zdařilý, v podstatě ho označila za nevydařené a neuměle napsané dílo bez jakékoli literární hodnoty. Naproti tomu Puškin Evžena Oněgina považoval za své vrcholné dílo. Velmi rád se také chlubil novými dopsanými kapitolami románu svým přátelům a čekal na jejich reakce. Můžeme říct, že ne vždy to byly reakce kladné, i když vzhledem k tomu, že se jednalo o přátele, byly reakce umírněnější. A. A. Bestužev Puškinovi radil, aby si raději vybral

²⁸ МЕЙЛАХ Б.: *Талисман: Книга о Пушкине*. изд. 2-ое, Москва: Современник, 1984, с. 199

vhodnější námět pro svůj román, takový, který spíš vezme za srdce. S tímto názorem souhlasil i další Puškinův přítel K. F. Rylejev. „..., *Рылеев, Бестужев критикуют выбор объектов, Пушкин подраздумывает, что «картины светской жизни также входят в область поэзии»*“²⁹. Vyjma námětu mu vytýkali užívání sprostých (ve smyslu zastaralé, obyčejné) slov, jako např. «корова». „*Плетнев нам читал вашего «Евгения Онегина», мы были в восторге, но когда он сказал «Панталоны, фрак, жилет» - мы сказали: «Какой, однако Пушкин индеса (indecent - непристойный)*»“³⁰. Tito bližší Puškinovi přátelé mu v podstatě dávali jen dobře míněné rady z nichž zároveň vyplývá jak jim na Puškinovi záleželo. Rylejev a P. A. Vjazemskij (další Puškinův přítel) se však domnívali, že Oněgin je dílo velice slabé. „*Онегин, сужу по первой главе, ниже и Бахчисарайского фонтана и Кавказского пленника.*“³¹ Objevuje se také první srovnání Puškina s Byronem, se kterým jako první přišel P. A. Vjazemskij. „*Román oslovil hlavně pokrokové čtenářské kruhy, ke kterým patřili lidé jako byl Бѣлинскій*“.³² Bělinckij si Puškinova díla vážil, což o století později ocenil i B. Mejlach.

Evžen Oněgin se kladného hodnocení nedočkal ani v 60. letech 19. stol. Jedním z představitelů tehdejší kritiky byl i D. I. Pisarev (ruský publicista a kritik). Vyjadřoval náladu období šedesátých let. Puškina nepovažoval za velikého umělce ani za genia. Tvrdí, že v Rusku neexistovali a ani nemohli být dobří básníci, jelikož v Rusku tato tradice prostě nikdy nebyla zastoupena. „*У нас были или зародыши поэтов, или пародии на поэта. а к числу пародий я отношу Пушкина и Жуковского.*“³³ Tento postoj je zcela jasně pochopitelný. Puškin pro tuto epochu ruské společnosti nebyl ani romantikem ani realistou. Jakkoli si však Pisarev nevážil Puškina, odkaz Bělinckého respektoval do té míry, že byl schopen uznat jeho myšlenky za správné, ale považoval je za platné jen pro dobu Bělinckého. V 60. letech považuje Puškina i Bělinckého za překonané.

²⁹ ЭЙДЕЛЬМАН Н. Я.: *Пушкин и декабристы, Из истории взаимоотношений.* Москва: «Художественная литература» 1979, с. 295

³⁰ СМИРНОВА А. О.: *Автобиография,* Москва: 1931, в кн. ВЕРЕСАЕВА В.: *Пушкин в жизни: Систематический свод подлинных свидетельств современников.* Москва: «Московский рабочий», 1984, с. 147

³¹ Тамtéž, str. 290

³² МЕЙЛАХ В.: *A. S. Puškin.* Praha: Slovanské nakladatelství 1951, str. 108

³³ ПИСАРЕВ Д. И.: *Реалисты.* Москва: изд. «Художественная литература» 1965, с. 151

Pohled na Evžena Oněgina se postupně měnil. Dvacáté století bylo již schopno ocenit myšlenky Bělinského, který je dnes považován za největšího kritika 19. století. Už M. Gorkij, který se narodil ve stejný rok, ve kterém Pisarev zemřel (1868), dokázal Oněgina ocenit: „*Evžen Oněgin, ... , má pro nás cenu historického dokumentu, do dnešního dne přesněji a pravdivěji kreslící epochu než desítky tlustých knih.*“³⁴ G. N Volkov na konci dvacátého století říká o Puškinovi následující: „*Он поэт-историк, поэт-мыслитель, едва ли не самая универсально мыслящая голова в тогдашней России.*“³⁵ Vyslovil i myšlenku, že možná poprvé společnost dorůstá Puškinova genia, bude to však ještě dlouhá cesta, než jí skutečně dosáhne.³⁶

Je údělem průkopníka zůstat nepochopený svými současníky a nejinak tomu bylo s Puškinem. „*Evžen Oněgin se markantně liší nejen od předchozí ruské literární tradice, ale i od pozdější výpravné literatury hutností a rozmanitostí vlastní tkáně narativního textu. Podstatou umělecké výstavby i funkčním využitím znamenaly narativní principy Evžena Oněgina jev tak průkopnický, že literatura Puškinovi doby v podstatě nebyla s to dosah jeho uměleckých objevů docenit.*“³⁷ Pro současníky je Puškinův román zdrojem nesčetných, cenných informací. 21. století si Puškina váží jako velikého umělce, který překonal svoji dobu o celé jedno století. Puškin nám svým románem zanechal spoustu nejasností a tajemství, která, jak je dosud vidno, u nás vyvolávají zájem stejně intenzivní jako v dobách dřívějších.

³⁴ MEJLACH B.: *A. S. Puškin*. Praha: Slovanské nakladatelství 1951, str. 108

³⁵ ВОЛКОВ Г. Н.: *Мир Пушкина: личность, мировоззрение, окружение*. Москва: «Мол. гвардия», 1989, c. 10

³⁶ Tamtéž, str. 9,10

³⁷ LOTMAN J. M.: *Puškin*. Praha: Lidové nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství 1987, str. 355

3. Puškinův realismus a romantická očekávání

Dnes považujeme Evžena Oněgina za první realisticky laděné dílo na ruské půdě. Na počátku 19. století však literární styl, jakým byl realismus, ještě neexistuje. Rok 1823 se nese ve zcela jiném duchu. Po revoluci ve Francii se Rusko seznamuje s počiny evropských romantických spisovatelů, ve 20. letech 19.stol. je i v Rusku romantismus již v plném proudu. Mluvíme ovšem o ruském druhu romantismu, neboť ten se od evropského romantismu v mnohém liší. Evropský romantismus je plný skepse a pesimismu. Toto ladění bylo vyvoláno Velkou revolucí ve Francii. Napoleon si podroboval ostatní národy a ty ve svých literárních dílech zobrazovaly náladu období válek s Napoleonem. Ruský romantismus byl naproti tomu laděn mnohem optimističtěji. Což se však změnilo roku 1825, kdy se uskutečnilo a bylo potlačeno děkabristické povstání. Od tohoto období je i ruský romantismus mnohem skeptičtější a pesimističtější. Od hlavních hrdinů se očekává, po vzoru rozervaných hrdinů evropských, že raději padnou za svou nenaplněnou lásku, než aby se prostě oklepali, smířili se se životem a šli dál. Romantismus je hlavním uznávaným směrem, klasicismus a symbolismus jsou dávno překonány a považovány za zastaralé. Romantismus je pokládán za jediný správný literární směr, který dokáže vyjádřit vše potřebné. V době kde se nacházíme realismus ještě neexistuje, alespoň v Rusku dosud ne. Evropa ve vývoji literárních směrů pokračovala po své cestě a realismus zde již plně fungoval Do této situace vstupuje Alexandr Sergejevič Puškin se svým románem.

Můžeme jen obdivovat odvalu Puškina, který se rozhodl nepokračovat v psaní svých romantických děl (která byla hluboce ceněna) a zvolil si novou cestu – cestu realismu. Puškin ve svém díle zobrazil nepřikrášlenou skutečnost. Podařilo se mu věrně zachytit svoji dobu se vším, co k ní patří. Z nadhledu dokázal odhalit nedostatky a pokrytectví šlechtického stavu, tohoto mohl dosáhnout hlavně díky tomu, že sám ze šlechtického rodu pocházel. Bělinskij o nástupu Puškina napsal toto: *„Ve dvacátých letech tohoto století ruská literatura vymanila se z napodobivosti ku samostatnosti: zjevil se Puškin. Puškin miloval stav, ve kterém skoro výhradně se projevil pokrok ruské veřejnosti a k němuž sám náležel, - a v Oněginovi rozhodl se představit nám vnitřní život tohoto stavu a spolu veřejnost, jak se tato jevila v době, již si zvolil, totiž v letech*

dvacátých“³⁸ Je očividné, že Bělinskij si Puškina velice vážil. Z tohoto výroku můžeme vycítit jaký byl postoj Bělinského k tehdejší ruské literatuře, jak vidno, považoval ji za závislou na literatuře západní. Až Puškin se dle něj z jejího vlivu vymanil. Bělinskij navíc jako první označil Evžena Oněgina za encyklopedii ruského života. S tímto jeho výrokiem si však později dovolil nesouhlasit D. I. Pisarev. Pokusil se zdiskreditovat ideu Bělinského o románu jako o encyklopedii ruského života. Jako příklad uvádí poslední kapitoly románu, o kterých říká, že to jsou jen parodií na život. Avšak Bělinského se v polovině 20. století zastává B. Mejlach.³⁹ Teorii románu jako encyklopedie, stejně jako Mejlach, vyznával také E. G. Babajev.⁴⁰

Z romantického pohledu na literaturu v 19. století, se přece jen dozvíme proč byl Evžen Oněgin tak chladně přijímán. Puškin se snažil vytvořit nový literární směr, jedinečné dílo, proto se odklonil od základních osnov romantismu. Určité rysy romantismu však byly stále součástí Evžena Oněgina. Například „двоемирие“, tzv. motiv dvou světů. Na jedné straně nám Puškin představil hrdinu v Petrohradu – oslnivém městě, ve velké společnosti. Z toho jsme však vyvedeni na venkov. Jaké okolnosti k tomu vedly není důležité. Důležité je to, že je nám představen svět úplně odlišný od světa velkoměstského. Tuto techniku často používali i romantikové, aby poukázali na rozervanost hrdiny, na jeho hledání toho ideálního světa. Puškin nám předkládá podobný námět. Oněgin je znuděn Petrohradem a autor ho posílá na venkov, aby tady zkusil najít své štěstí. V tom tkvěl Puškinův největší problém.

Realismus v Rusku dosud neexistoval, ale jeho román není ani dílo plně vyhrazené romantismu. Proto v něm romantikové spatřovali podivné nedochůdce, které nemá vysokou hodnotu. Naproti tomu Bělinskij, který překonal „omezené“ názory tehdejších literátů, Puškinův styl označil za realismus. „*Белинский справедливо видит в Пушкине первого гениального поэта-художника на Руси, в котором, как в море, слились все реки и ручейки предшествовавшего ему русского литературного развития; правильно считает Пушкина великим писателем – реалистом, ...*“⁴¹ Evžen Oněgin neměl lehký osud ani v pozdějších dobách. Puškinův román bylo takové

³⁸ Kritická stať BĚLINSKÉHO V. G.: *Evžen Oněgin*. Praha: Josef Pelcl 1899, Kritická knihovna, str. 25

³⁹ МЕЙЛАХ Б.: *Талисман: книга о Пушкине*. изд. 2-ое, Москва: Современник, 1984

⁴⁰ БАБАЕВ Е. Г.: *Из истории русского романа XIX века; Пушкин, Герцев, Толстой*. Издательство Московского университета, 1984, 44 с

⁴¹ МОРДОВЧЕНКО Н.: *Белинский и Русская литература его времени*, Москва: Гос. изд. художеств. литературы, 1950, 7с.

dílo na hraně – ne romantické, ale zároveň ne realistické. Nebylo proto kladně přijímáno ani realistickými autory, kteří v Oněginovi spatřovali romantismus. Ani Puškin své dílo neoznačoval za realistické – jeho počín dosud neměl název, sám autor ho nazýval „истинным романтизмом“.⁴²

Bělinický se domníval, že existují dva způsoby jak dosáhnout realismu. *«Есть два способа исследования истины: a priori и a posteriori, то есть из чистого разума и из опыта. ... Одни говорят, что познание, для того чтоб быть верным, должно выходить из самого разума, как источника нашего сознания и не существует само для себя; другие думают, что познание тогда только верно, когда выведено из фактов, явлений, основано на опыте. Для первых существует одно сознание и реальность заключается только в разуме, а все остальное бездушно, мертво и бессмысленно само по себе, без отношения к сознанию; словом у них разум есть сарь, законодатель, сила творческая, которая дает жизнь и значение несуществующему и мертвому. Для вторых реальное заключается в вещах, фактах, в явлениях природы, а разум не что иное, как поденщик, раб мертвой действительности, принимающий от ней законы и изменяющийся по ее прихоти; - следовательно, мечта, признак.»*⁴³ Puškina řadil do skupiny *a posteriori*. Naproti tomu v 60. letech Pisarev vystupuje s ideou čistě vědeckou. Za nejdůležitější považoval rozum, jedině rozumem je možné správně pochopit a interpretovat velké hnutí realistické. Pisarev je zástupce přístupu čistě rozumového.

D. I. Pisarev v 60. letech rozdělil kritiky na dva základní tábory:

1. Estetikové (mezi které řadil např. Bělinického)

2. Realisté

Estetikové byli kritikové dřívější a realisté byli pro Pisareva kritikové současní. Narozdíl od estetiků, kteří se zaměřovali na tón a uměleckou stránku díla, se podle Pisareva realisté měli zajímat i o druhou stránkou věci. Domnívá se, že cílem pravých realistů je otevřít lidem oči. Ve svém díle tvrdí, že čtení je pro lid jen způsobem jak zabít čas, že ho nepovažují za nic víc než za zábavu. Tím jim zároveň vytýkal i to, že

⁴² ВЕРЕСАРЕВ В. В.: *Пушкин в жизни: Систематический свод подлинных свидетельств современников*. Москва: Московский рабочий, 1984, 187 с

⁴³ БЕЛИНСКИЙ В. Г.: *Современные заметки*. Советская Россия, 1983, 47 с

takový způsob čtení nepřináší žádný užitek. Proto realisté chtěli, aby se lidé zasmáli sami nad sebou a uvědomili si jak zbytečně a marně trávili svůj čas nad knihami, které jim nepřinášely žádné nové poznatky. „Если идеи и чувства лириков, эстетиков, романтиков, педантов, фразеров сделаются смешными для общества, то общество перестанет ими увлекаться и направит свои симпатии в другую сторону“⁴⁴ V tom Pisarev spatřoval velký úkol realismu – ukázat lidem lepší, pravdivé knihy, které by jim otevřely cestu za novým poznáním (samozřejmě realistickým, každé jiné dílo bylo považováno za nedostačující). „Вам нравится Пушкин – Извольте, полюбитесь на вашего Пушкина. – Вы восхищаетесь «Демоном» Лермонтова? – Посмотрите, что это за бессмыслица. - ...“⁴⁵

Jak ve své knize píše I. Sergijevskij – současníky udivoval Puškinův umělecký rozhled, hojnost obrazů ruského života té doby, život Petrohradu, vsí, z jeho popisů je možno utvořit si obraz jak a čím žila ruská společnost té doby, kulturních zájmech. Puškin umně a jiskrně poukazuje na nedostatky ve vyšší společnosti; ne příliš často však vystupuje jako její zastánce – spíše ji kritizuje. Kamkoli se totiž kolem sebe rozhlédl neviděl nic jen znučenost a otupělost, neměnnost, tato zjevná prázdnota je ve vyšších kruzích maskována leskem u obyčejných lidí je však zjevná.⁴⁶ Tohle je již pohled literátů 20. století, můžeme vidět jasný posun kupředu.

A dnes, ve 21.století, jsme již plně schopni docenit Puškinův krok k vytvoření ruského realismu. Bez Puškina by nebylo realismu v Rusku. Autor představuje mezičlánek mezi jednou a druhou literární normou. Pro svou dobu, ale Puškin zůstal nedoceněný. Ani romantikové ani realisté jeho dílo nemohli ocenit kladně a dát mu uznání, které by si zasloužilo.

Oba tábory v Evženu Oněginovi hledaly jasné potvrzení té, či oné normy a nenalezli. Avšak román ve verších je pramenem nesčetných informací, které můžeme pozorným čtením získat. Dovídáme se o četbě tehdejší mládeže (převážně dívčí – Taťániny romány), o etiketě soubojů (souboj s Lenským), před čtenářmi ožívá celá tehdejší ruská literatura (narážky na Karamzina, Žukovského, Gribojedova,...), vracíme

⁴⁴ ПИСАРЕВ Д. И.: *Реалисты*, Москва, издательство «Художественная литература» 1965, с.106

⁴⁵ Тамtéž, стр. 105

⁴⁶ Podrobněji СЕРГИЕВСКИЙ И.: *А. С. Пушкин*, изд. второе, Москва: Гослитиздат 1955

se do období roku 1812, nazíráme na politickou situaci (děkabristé), nahlížíme do společenského života. Díky tomuto a mnohému dalšímu si román vysloužil spoustu oceňujících hodnocení. Byl označen za encyklopedii ruského života, za historický román, za dílo dokonale vystihující jednu epochu lidské společnosti. Puškin se přitom nezabýval nějakými dějovými zvraty či zlomy⁴⁷. Přečteme li si Evžena Oněgina zjistíme, že román není vystavěn na vyhrocených situacích, ale popisuje každodenní obyčejný život ruské společnosti. Zachycuje období obvyklého života se všemi jeho tragediemi, nadějemi, touhami a nenaplněnými sny. Narozdíl od romantických hrdinů jsou Puškinovi hrdinové zcela podobní obyčejným lidem, kteří žili kdekoli na světě. Nedělají velká gesta, nejsou ani tragičtí ani komičtí, žijí prostě své životy tak, jak jim tehdejší společnost umožňovala. Puškin podává důkaz o mravech a konvencích své doby. O tom jak společnost manipuluje s jedincem a nutí ho jednat jinak než by se choval podle své vlastní vůle. Možná právě proto měl a dodnes má Puškinův román takovou hodnotu pro lidskou společnost. Nicméně i dnes se setkáváme s tím, že Evžen Oněgin bývá zařazen mezi Puškinova díla čistě romantická.

3.1. Puškin - vliv Byrona

(romantikové hledají romantismus)

Téma vlivu Byrona na Puškina se objevilo téměř okamžitě po zveřejnění románu, nebo alespoň jeho prvních kapitol. K této tezi nemálo přispěl Puškinův přítel P. A. Vjazemskij. Jako blízký přítel věděl, že se Puškin Byronem rád zabývá a váží si jeho romantických děl. Svou zálibou v Byronovi se ani sám Puškin nikterak netajil. S tím, že se snaží Byrona napodobovat, ale zásadně nesouhlasil. Některými svými výroky však celou společnost velice mátl, prohlašoval například, že píše román ve stylu Dona Juana. Mluvíme o tzv. Puškinově „byronismu“. Na Evžena Oněgina se literáti své doby (Rylejev, Bestužev a další) dívali jako na nevydařený pokus o vytvoření „ruského“ Don Juana. Nicméně srovnání Evžena Oněgina s Donem Juanem nikdy nebylo zcela přesné. V charakterech obou hrdinů existuje jen malá shoda. Dnes již navíc víme, že Puškin svůj úmysl psát svůj román tzv. „po byronsky“ změnil.

⁴⁷ Lotman, J. M.: *Puškin*. 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1987. 485 s

Čtenáři 19.století, neschopní plně pochopit Puškinův román se jej snažili přirovnat k jim známým dílům a podobnost s Byronovými hrdiny byla nasnadě. Této myšlenky se chytili a vytýkali Puškinovi snahu o napodobování anglického autora. V Oněginovi spatřovali typického byronského hrdinu, který je unavený světem a v podstatě zbytečný. I když termín zbytečný člověk byl formulován až později (poprvé se objevil v knize I. S. Turgeněva – Andrej Kolosov a jiné povídky, v díle Deník zbytečného člověka, z roku 1853), tak v podstatě již v době vydání románu bylo jeho základní chápání hotové. Čtenáři považovali hlavního hrdinu za znučeného, ničím nevynikajícího, průměrného. Evžen Oněgin byl považován za hejska a lva salonů, který se nezabývá ničím jiným než ženami a zábavou. Bylo to nejjednodušší řešení jak se s románem vypořádat. Velice pokrokovým se opět jeví Bělinskij, který si uvědomil rozdílnost mezi Byronem a Puškinem.

*„Románovou formu, již je psán Oněgin založil Byron; aspoň způsob vypravování, střídání prosy a poesie v líčené situaci, ..., citelná přítomnost básnickovy osobnosti v celé práci – to vše je dílem Byronovým“*⁴⁸ Bělinskij ale zároveň dodává, že Puškinův Oněgin nemá s Donem Juanem a ani jiným Byronovým hrdinou nic společného kromě formy a způsobu vyprávění. *„Nejen obsah, nýbrž i duch básní Byronových vylučuje všelikou podobnost jeho prací s Puškinovým Oněginem: Byron psal o Evropě pro Evropu; tento subjektivní duch, tak hluboký a mocný, tato osobnost, tak kolosální, hrdá a nezdolná, snažila se nejen zobraziti soudobého člověka, nýbrž zároveň soud vynésti nad jeho minulostí i přítomností. Není tu, znovu podotýkám, ani stopy po nějaké podobnosti. Puškin psal o Rusku pro Rusko – a v tom právě zračí se jeho samostatný, geniální duch, že nezradil svoji povahu, zcela protivnou povaze Byronově, ani umělecký smysl svůj – a že psal ruský román nedávaje se nikterak svéstí vlivem Byrona.“*⁴⁹ Z tohoto jasně vyplývá, že někteří literáti byli schopni pochopit, že si Puškin z Byronova Dona Juana odnesl jen základní ideu, která měla jeho románu dodat ráz.

Ve 20. století I. Sergijevskij právě Evžena Oněgina považoval za dílo, které dokazovalo rozdílnost Puškina a Byrona.⁵⁰ V podstatě podobný názor vyslovil i D. D. Blagoj. *„Мы не знаем точно, когда Пушкин познакомился с байроновским Дон*

⁴⁸ BĚLINSKIJ V. G.: *Evžen Oněgin*, Kritická knihovna, V Praze 1899, str. 16

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ Podrobněji СЕРГИЕВСКИЙ И. – *А. С. Пушкин*, издание второе, Гослитиздат Москва 1955

*Жуаном. Но в этом самом обширном произведении Байрона (около 2000 октав, т. е. 16000 стихотворных строк), над которым поэт работал последние шесть лет жизни (смерть одорвала его на начале 17-й песни), Пушкин обрел то, что искал, - необходимую для его замысла монументальную форму стихотворной поэмы-романа.*⁵¹ Nesprávné chápání románu bylo vyvolánu hlavně tím, že Evžen Oněgin je pevně spjat s obdobím romantismu, se kterým je taktéž pevně spjat Byron. A také do Ruska se dostaly ideové myšlenky anglického romantismu. Žádná kultura se nedokázala plně distancovat od vlivu okolních kultur a tak to je i s uměleckými směry. Úplná izolace neexistuje i když pronikání ideálů může být zpomalené. Ani Puškin nemohl být od děl Byrona zcela izolován. Ale rozdílnost mezi nimi se začala projevovat hlavně v pozdějších kapitolách Evžena Oněgina. Tehdy už byl rozdíl mezi autory zcela markantní.

V. M. Žirmunskij zcela správně vysvětlil vztah mezi Puškinem a Byronem jako vztah žáka a učitele. Tento postoj je zcela správný neboť Puškin sám by se nedokázal rozvinout do takové míry, kdyby neměl na co navázat. Každá generace vychází ze zkušeností té předešlé a tak tomu je i v literatuře. Puškinův román se tak vyvinul z románu byronského, avšak oba autoři do svých děl vložili i zkušenost své kultury a ta se u obou výrazně lišila. Tato odlišnost je dána jednak různým historickým vývojem, ale i geografickou polohou. Rozvoj literatury byl také spojen s politickou situací – Byron psal v podstatě ve svobodné společnosti, kdežto Puškin byl omezen cenzurou. Jak vidno, dokázal se i s touto překážkou vyrovnat.

Přesto však definice žák – učitel není zcela přesná. Vyvolává jistý dojem podřízenosti, žák se vždy nachází (alespoň zpočátku) na nižší úrovni než učitel. Puškin však nebyl nikdy na nižší úrovni než Byron. Byl umělcem stejných kvalit a v mnoha ohledech Byrona i překonal. Ale pro naši modelovou situaci je tato definice plně dostačující, dala by se použít i druhá, v podstatě stejná teorie - přesněji si to můžeme představit na modelu rodič – dítě. Rodič předává své osobní zkušenosti, ale i zkušenosti generací předešlých. Ty se na sebe nabalují a každý jedinec k nim přidá svoji vlastní životní zkušenost. V literatuře je to v podstatě stejné. Jedná se o to, že by se nemohl sám od sebe vyvinout nový literární systém bez toho aniž by existoval určitý typ

⁵¹ БЛАГОЙ Д. Д.: *Душа в заветной лире: Очерки жизни и творчества Пушкина*, Москва: Советский писатель 1977, 32 с.

předcházejícího systému. Podstata vývoje spočívá v nesouhlasu s dřívějším, se snahou postoupit vpřed a touhou lidstva zanechat po sobě něco jedinečného. A jedinečné není to, co již bylo objeveno, ale něco originálního. A pokud není dílo vyloženě okopírované, jedná se o originál vždy. Každý autor předá svému dílu určitou část sebe, a proto se vždy jedná o originál.

Úvahy o tom, že se Puškin pokusil okopírovat tvorbu Byrona se tedy ukázaly naprosto scestné. Nicméně v dnešní době jsme schopni pochopit oba tyto postoje. Velkou roli hraje Puškinova originalita a vytvoření nového, originálního. Literární kruhy neměly dílo s čím srovnávat a tak přirozeně hledaly záchytný bod, který by jim dílo pomohl identifikovat. Tímto se bodem pro mnohé stal Byron, avšak ne všichni hledali za hranicemi. Puškin byl taktéž považován za nástupce nebo žáka Žukovského, z tohoto vycházeli např. G. A. Gukovskij, E. G. Babajev. Později Gukovskij sám vyjádřil myšlenku, že Puškinovi je bližší Batjuškov než Žukovskij, a to svým pohledem na svět.⁵² Toto téma je v dnešní době pokládáno za uzavřené. Literáti souhlasí s myšlenkami V. Žirmunského a srovnání Puškina s Byronem za překonané.

3.2. Nedokončenost a návaznost románu

Nedokončenost a zdánlivá nenávaznost románu je dalším z problémů, které po vydání románu vyvstaly. Toto téma se objevilo v podstatě zároveň s tématem Puškin vs. Byron. Jak už jsem uvedla výše oba tyto problémy jsou spjaty s narušením literární formy. Literáti očekávali od románu ve verších román ve smyslu, který znali – tzn. ve stylu romantickém. Puškin však nabízí novou tendenci – realismus. K názoru na neucelenost románu přispěla významnou měrou i vytečkovaná místa v románu (vysvětleno v podkapitole 1. 1. Puškin začíná psát).

⁵² Podrobněji: ГУКОВСКИЙ Г. А.: *Пушкин и русские романтики*, Москва: изд. «Художественная литература», 1965

3.2.1. Absence konce

Literátům 19. stol. chyběl jakýkoli jasný konec. Podíváme li se na samotný závěr románu zjistíme, že zakončení je otevřené a ponechává velký prostor pro vlastní fantazii. Kritikové se však dokázali zaměřit pouze jedním směrem – rozhodli se vidět pouze to, že je román nedokončený. Nedokázali ocenit autorovo mistrovství, když román zakončil otevřeně a ponechal tak možnost dalšího navázání. Po prvním seznámení s románem všichni (jak čtenáři, tak literáti) volali po jasném konci, což Puškin neměl v úmyslu. Svůj román napsal právě tak jak být napsán měl. Nechal svůj román otevřený, aby bylo možné na něj dále navázat a tak také vznikla X. kapitola. Po jejím zničení si však román i nadále zachoval svůj ráz, existence či neexistence dalších kapitol je pro román jako takový nedůležitá. Hlavní syžet je dán a pokud Puškin odmítl měnit charakteru svých postav, neměl příliš možností jak další osudy hrdinů ovlivnit.

Z dnešního pohledu můžeme říct, že Puškin dal alespoň prostor svým čtenářům, aby si vhodný konec, pokud o to měli zájem, domysleli sami. Však se také ihned po zveřejnění začala objevovat různá alternativní zakončení románu. Dvěma nejčastějšími názory jak román zakončit se ve své knize pod názvem „Puškin“ zabýval i J. M. Lotmann. Tyto dva logické vývody jsou stále aktuální i pro mnohé dnešní čtenáře:

Jedním možným románovým zakončením je snaha dát Oněgina a Taťánu nakonec dohromady tak, aby jejich láska došla naplnění. Vzniká tak klasický milostný trojúhelník, protože Taťána je již vdaná za jiného a rozvod byl něco naprosto nemyslitelného. Takže Taťána nemá možnost se ze svého svazku jakkoli vyvázat. Jak dále říká Lotmann, podobná koncovka by textu přisuzovala obvyklou dějovou ucelenost, ale také by umožňovala zařazení románu do okruhu čtenáři běžných a srozumitelných problémů. Konflikt mezi silným citem a společenskými pravidly, zohledněno by bylo etické a morální hledisko. Takto by román naprosto splnil veškerá očekávání romantických čtenářů. Z toho taktéž vyplývá chápání postavy hrdinky. Dle romantického hlediska by byla považována za silnou osobnost, schopnou překonat jakékoli překážky – pokud by uposlechla své srdce a Oněgina se nevzdala a možná s ním dokonce i prchla. Právě naopak by byla chápána, pokud by hlas svého srdce umlčela. Společnost by ji odsoudila za slabou, za oběť společenských předsudků. Jedná

se o jistý romantický paradox.⁵³ Hrdinka by sice byla oceněna za svůj pevný charakter, ale jinak by pro společnost přestala existovat, padla by. Ve skutečném životě by od ní po tomto osudovém rozhodnutí dala společnost ruce pryč. Byla by poskvrněna tím, že si dovolila chovat se svévolně a nedbat na konvence.

Druhé možné rozuzlení čtenáři spatřovali ve smrti hlavního hrdiny. V tomto náhledu se setkáváme s úvahami o Oněginově údajném děkabrismu a následujícímu vyhnanství na Sibiři nebo smrti na Kavkaze. Hlavními argumenty ve prospěch Oněginova děkabrismu jsou dva: idea vnitřního hrdinova přerodu vlivem souboje s Lenským, cesty po Rusku a lásky k Taťáně a hledisko kompoziční ucelenosti. Avšak nenajdeme žádný historický příznak, který by nám dovolil spojovat Oněgina s děkabrismem a ne s jakýmkoli jiným společenským jevem.⁵⁴

Teorií se objevilo mnohem více, toto však byly dvě nejrozšířenější. Samozřejmě bychom mohli stejně jako tehdejší čtenáři polemizovat nad tím, že by bylo možné nechat jednoduše zemřít Taťanina manžela (přirozenou smrtí, v souboji, anebo, pokud by se pro to autor rozhodl, násilnou smrtí – Oněgin, který si uvědomí, že Taťána je jedinou ženou, kterou kdy může milovat, se rozhodne soka odstranit) a sama hrdinka by, po uplynutí doby smutku, skočila do náruče Oněginovi. Takový scénář by byl pro danou společnost naprosto přijatelný a nevysloužil by si jedinou možnou výtku. Ne všichni ale román odsoudili za jeho nedokončenost. Především se opět objevují myšlenky Bělinského, na které později navazuje i E. G. Babajev. «... Пушкин заторопился окончить роман, оставив его неоконченным. В неоконченности Евгения Онегина есть не только исторический, но и огромный художественный смысл»⁵⁵ E. D. Majmin nezakončenost Puškinova románu taktéž obhajuje: „Незаконченные композиции Пушкина способны сказать даже больше, чем законченные, Ибо за ними приоткрывается вся полнота мысли, вся бесконечность ее значения.“⁵⁶ Nezakončenost a neucelenost myšlenek Puškina se jeví jako projev svobodného genia, projev poetického a filosofického myšlení.⁵⁷

⁵³ Podrobněji se můžete dočíst v knize LOTMANNA J. M.: „Puškin“, Praha :Lidové nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1987

⁵⁴ Tamtéž, str. 389

⁵⁵ БАБАЕВ Е. Г.: *Из истории русского романа XIX века, Пушкин, Герцев, Толстой*, Издательство Московского университета 1984, стр 38

⁵⁶ МАЙМИН Е. А.: *Пушкин. Жизнь и творчество*, Москва: издательство Наука, 1981 г., с. 122

⁵⁷ Тамtéž

3.2.2. Návaznost románu

Puškin svůj román psal technikou volného připojování kapitol. Navíc zcela logicky nemohl nikdy navázat přesně tam kde skončil, postupovat takto přes sedm let je prakticky nemožné (mění se nálada, duch doby,...). A tak se o to Puškin ani nesnažil. Nechci román jakkoli srážet (navíc se tato myšlenka objevila již přede mnou – Ivo Pospíšil), ale v podstatě se dá říci, že se jedná o jistý druh dobového seriálu. Hlavní rozdíl mezi Oněginem a dnešními seriály tkví v následujícím. Podíváme-li se podrobněji na současné televizní seriály zjistíme, že každý nový díl seriálu nám nabízí jinou zápletku – hrdinu však známe, je naší neměnnou jistotou. Můžeme se spolehnout na to, že potkáme svého oblíbeného hrdinu v nejrůznějších situacích, ale pokaždé to je nám, již z předchozích dílů, známý hrdina. Nicméně Oněgin se před námi vyvíjí, čtenář se nemůže spoléhat na to, že se bude potkávat stále s tímž stejným hrdinou. Setkáváme se nejrůznějšími životními situacemi, ale hrdina není stále týž. V tomto tkví problém návaznosti románu. Kdyby Puškin ponechal již zralého hrdinu, jehož charakter je hotov a plně utvořen v první kapitole románu a v následujících se nemění, byli by čtenáři i kritikové schopni dílo přijmout snáze. Tímto se však opět dostáváme k problému realistických tendencí románu. Puškin se totiž snažil vytvořit dílo, které by plně charakterizoval jeho dobu. Právě kvůli této skutečnosti, nemohl nerozvíjet charakter postavy a prostředí, ve kterém se pohybovali.

Vznikl obecný dojem, že jednotlivé kapitoly románu na sebe nejsou nijak pevně vázány a tudíž je možné mezi jednotlivé hlavy vložit další, nebo je zpřeházet a celkový smysl románu se nezmění. S tímto názorem se nemohl smířit největší kritik 19. stol. V. Bělinskij. „*В Онегине все части органически сочленены ибо в избранной рамке романа своего Пушкин изчерпал всю свою идею, и потому в нем ни одной части нельзя ни изменить, ни заменить.*“⁵⁸ Jeho výrok je stále platný i pro naši dobu. E. A. Majmin se domníval, že nehledě na různorodost obrazů, rychlé přechody od tématu k tématu, je vše spojené jednotou a uceleností osobnosti autora.⁵⁹ Dnes již nikomu na mysl nepřijde, že Evžen Oněgin není jednotné dílo, pohlížíme na něj jako na celek. V 80. letech 20. století k tomu J. M. Lotman říká: V Evženu Oněginovi existuje strukturální vrstva organizovaná podle přísně románové tradice. Projevuje se

⁵⁸ Полное собрание сочинений В. Г. Белинского в двадцати томах, том V., стр. 24

⁵⁹ МАЙМИН Е. А. : Пушкин. Жизнь и творчество, издательство Наука, Москва 1981

v symetričnosti kompoziční výstavby, která se může chápat jako neorganizovaný úryvek bez začátku a konce a právě tak jako přísně uměřený celek.⁶⁰

3. 3. Politika v Evženu Oněginovi

Evžen Oněgin je pevně spjat se svojí epochou, jako realistické dílo se nemohl vyhnout ani této oblasti lidského života. Pro zachycení reálného života není možné politickou sféru opomenout. Ani Puškin ji neopomenul, i když je zmíněna jakoby mimochodem. Dotváří jen celý obraz tehdejšího světa, bez ní bychom si nikdy neutvořili ucelený pohled na Puškinovu dobu. Na problémy spojené s carským režimem i neúspěšným pokusem o změnu. To vše je v Oněginovi zachyceno. V díle se objevují základní myšlenky děkabristů, protože Puškin s nimi v mnohém, aspoň ze začátku, souhlasil. Můžeme vytušit obsah sporů Oněgina s Lenským – náboženství, přirozená práva, politické reformy atd.⁶¹

Projevily se dva hlavní proudy kritiků – tzv. reakční kritikové a konzervativci. Reakční kritikové byli stoupci cara a procarské literatury – literatury oslavující cara. Naproti tomu konzervativci se spíše zajímali o literaturu jako normu. Oba tyto velké tábory měly poněkud jiný pohled na Evžena Oněgina a také si v něm cenily odlišných kvalit.

Tábor reakčních kritiků se například vůbec nezabýval dějem románu, ten nechali zcela bez povšimnutí. Zaměřili se zejména na politické konjunkce a na to do jaké míry se shodují postoje autora s postoji vlády. Jak dalece jim Puškin odporuje. Podle tohoto kritéria se měnil postoj k románu i k samotnému autorovi. A tak například Bulgarin⁶² považuje sedmou hlavu Evžena Oněgina za skutečný úpadek Puškinova díla – očekával oslavování carských bojů na Východě a místo toho se opět dočkal jen Oněgina⁶³.

⁶⁰ LOTMAN J. M.: *Puškin*, Praha: Lidové nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1987

⁶¹ Podrobněji MEJLACH B.: *A. S. Puškin*, Praha: Slovanské nakladatelství 1951

⁶² Fadděj Bulgarin – původně sympatizant děkabristů, od roku 1825 spolupracoval s Tajnou kanceláří cara Mikuláše I., aby se mohl věnovat práci spisovatele. Pročež byl na dlouhá léta opomíjen.

⁶³ МЕЙЛАХ Б.: *Талисман: Книга о Пушкине*, второе издание, Москва: Современник 1984

Naproti tomu konzervativcům tyto zdánlivé nedostatky vůbec nevadily, soustředili se na fakt, že Evžen Oněgin je synonymum nového umění, překročení dogmat, znepokojovalo je vtažení poezie do skutečného života, přehlížení pojmů jako je „vysoký“ a „nízký“ literární styl.⁶⁴ Projevili snahu o zachování neměnné literární formy, obávali se totiž, že literatura tak jak ji znají a váží si jí přestane existovat. A nahradí ji forma, která nikdy nedosáhne takových kvalit.

Další zvláštní skupinu představovali samotní členové, nebo přívrženci, děkabristů. Puškin sám měl v řadách děkabristů spoustu přátel, které převážně získal v době svého pobytu v Kišiněvu, patřili k nim například: Rajeuskij, Puščin, Čadajev, Žukovskij a další. V souladu s politickými náladami let 1818 – 1819 je pro pokrokovou mládež charakteristický záporný postoj k poezii, je považována za opak společensky závažné činnosti. Jak uvádí J. M. Lotmann, děkabristicky smýšlející mládež vychází z toho, že ruská slovesnost se omezuje jen na poezii a díla prozaická, pokud už jsou napsána, se bohužel nedotýkají politických námětů. Vyzývali ruskou inteligenci (protože nemůžeme oddělit ruskou inteligenci a literáty té doby, nejde to z prostého důvodu – literáti 19. stol. pocházeli právě z řad ruské inteligence), aby se pustili do prózy, poezie již bylo napsáno dost.

Děkabristé v dějinách hledali vznešené ideje občanskosti, velké činy, kdežto Puškin projevil větší zájem o paměti a lidové anekdoty.⁶⁵ Většina kritiky ze strany děkabristů se ovšem také týkala otázky romantismu. Bestužev pochvalně ocenil jen ty pasáže kde „promlouvá rozum“, kde touha odvádí básníka od prózy popisu společnosti. Za nejlepší Puškinovo dílo považoval Cikány. V Oněginovi chtěl tedy spatřit hrdinu podobného Alekovi. Hrdinu, který by se mohl postavit světu a bojovat za svoji pravdu.⁶⁶ Cikáni byli vyzdvihováni i dalšími Puškinovými současníky, jako byl Rylejev a Žukovskij. Pokroková mládež, čili děkabristé, si našli v Puškinových dílech svůj vzor, ideál, ale Evžen Oněgin to nebyl.

Kvůli zachování realistického tónu románu, který Puškin zastával, nemohl Oněgin právě takovým hrdinou být. Nebyl pochopen realistický zámysl Puškina. Puškin ve svém prostředí člověka, který by byl podobný Alekovi neviděl. Pokud tedy chtěl

⁶⁴ МЕЙЛАХ Б.: *Талисман: Книга о Пушкине*, второе издание, Москва: Современник 1984

⁶⁵ LOTMAN J. M.: *Puškin*, Lidové nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství 1987

⁶⁶ МЕЙЛАХ Б.: *Талисман: Книга о Пушкине*, второе издание, Москва: Современник 1984

vytvořit dílo realistické, nemohl takového hrdinu na pozici Oněgina dosadit. Nicméně dokážeme pochopit potřeby romantického hrdiny z pohledu děkabristů. Hnutí se snažilo o změnu pořádků v carském Rusku, snažili se o vytvoření volnějším státního zřízení. Od literatury vyžadovali povzbuzení pro své snahy, hrdiny, kteří by mohli sloužit jako vzor. A ty jim Puškin nedal. „Если Пушкин не намерен облагораживать своих читателей высоким романтизмом «кавказских, крымских, цыганских» вольных страстей – если предметом избран большой свет – тогда декабристы-литераторы требуют «резкого злословия», конфликта героя с обществом.“⁶⁷ Ejdelman touto větou vyjádřil přesně to, co děkabristé potřebovali.

V 80. letech se objevuje dílo N. Ejdelmana *Puškin a děkabristé*, ve kterém se píše: „Новая поэзия Пушкина – Евгений Онегин, Борис Годунов – в широком, историческом смысле больше способствовала общественному благу, освобождению человека и человеческого, нежели его прежние, более прямые стиховые атаки против самодержавия.“⁶⁸ Zde je oceňován Puškinův um skloubit příběh s politikou tak nenápadně, že nepozorný čtenář by si náznaků ani nevšiml. Takovým momentem je i Oněgin, který ve druhé kapitole románu zavádí novoty na svém hospodářství (desátky) a rolníci, kteří se navenek tváří jak jsou vděční, ale ve skutečnosti se rozzlobí, protože v tom vidí újmu. Můžeme v tom vidět určitou paralelu k carovi. Ten svůj trůn taky zdědí a aby se „nenudil“ tak zavádí různé daně a jinak utlačuje lid. Byla však vyslovena ještě jedna velice zajímavá myšlenka – bez děkabristů nebyl by Puškin ani Evžen Oněgin.⁶⁹ S tímto názorem mohu jedině souhlasit. Puškin byl hluboce ovlivněn situací v ruské společnosti a něco z toho se zákonitě odrazilo v jeho díle.

⁶⁷ ЭЙДЕЛЬМАН Н. Я.: .. Пушкин и декабристы, Из истории взаимоотношений, Москва: «Художественная литература» 1979, с. 292

⁶⁸ Тамtéž, str. 300

⁶⁹ Тамtéž, str. 404

3.4. Vedlejší postavy románu jako příznak realismu

Puškin se nezaměřil jen na hlavní postavy svého románu, ale dal prostor množství dalších, na první pohled nezajímavých, postav. Tyto postavy dokreslují realistický obraz, který se Puškin snažil vytvořit. S hlavním hrdinou se seznámíme s Petrohradem i venkovem. Drobné románové postavy mají významnou roli. Stejně jako v reálném životě nejsou jen hlavní postavy, tak i v románu dostanou možnost postavy, které nemají v díle velký prostor. *«Перед читателем возникает Петербург, с его обитателями, людьми разных сословий и состояний, с его героями-историческими героями. Это любимица театральной публики великая актриса Семенова и „колкий“ Шаховский, популярный в свое время автор комедий и друг Грибоедова; это знаменитый балетмейстер Дидло и рядом с ним героиня многих шумных историй и дуэлей балерина Истомина, и автор героических трагедий Озеров и „переимчивый“ Княжнин и т. д.»*⁷⁰ Zde jsou zachyceny skutečně žijící významné osobnosti 19. století. Postavy z oblasti divadla a kultury, dovídáme se o Puškinově lásce k divadlu o osobnostech, které obdivoval, a které ho natolik zaujaly, aby jim ve svém románu vyčlenil specifické místo. Čteme o Jekatěrině Semjonové, herečce Alexandrijského divadla, excelující v rolích prvních milovnic, svůj vyjímečný talent uplatnila v romantických dramatech Vladislava Alexandroviče Ozerova. Ozerov – ruský dramaturg a básník, nejpopulárnější z autorů tragického žánru 19. století. Seznamujeme se i s dalšími: Alexandr Alexandrovič Šachovský – dramaturg, divadelník, režisér a kritik; Karl Ludvík Didlo – švédský, francouzský, anglický a ruský baletní tanečník a baletní mistr; Jevdokija Istomina – legenda Petrohradského baletu.

Do románu vstupují i obyčejné postavy, pracující lidé. Puškin tak zachytil i obyčejné lidi, nejen umělce prolínající se v čase, protože v umělecké sféře je autor podle času nerozděluje. Dovíme se o obraze pracujících lidí – vyvstane před námi poslíček, mlékařka a Němec otevírající svůj krám (okýnko) „Vasidas“.⁷¹ Dovídáme se tedy i o obvyklých profesích v Petrohradu Puškinovi doby. Z Oněginových zájmů ve večírcích a ženách dostáváme obraz o Petrohradské smetánce. Fintivé dámy a nabubřelí pánové. Jejich pusté životy, které naplňují právě večírky a hýření. Z tohoto prostředí nás Puškin přenáší na venkov a zde se opět setkáváme s typickými postavami pro dané prostředí.

⁷⁰ МАЙМИН Е. А.: *Пушкин. Жизнь и творчество*, Москва: издательство Наука, 1981 г., 113 с.

⁷¹ Тамtéž

Zde se hlavní hrdina seznamuje s rodinou Larinových. Nebudeme se teď zajímat ani o Oněgina, ani o dcery Larinových. Těmi se budeme zabývat později. Chtěla bych se teď zaměřit na samotné rodiče obou mladých dívek. Představuje se nám typická rodina venkovské šlechty. „*Otec – není hloupý, ale také ne tuze moudrý; nýbrž spíše jakýsi polyp, jenž současně dvojí říší přírodní nahlíží – říší rostlinstva i živočišstva.*”⁷² Jak vidno otec je spokojený se svojí bezvýznamnou rolí, své štěstí prožívá ve svém klidu, ze kterého se nedá vyrušit. Jedná se o typ člověka, který je spokojený s tím, co má a víc od života nepožaduje. Symbolem jeho života je klid. Naproti tomu jeho žena, matka Taťány, si svůj osud nezvolila dobrovolně. Byla provdána aniž se někdo ptal na její názor. Jak bylo tehdy zvykem. Bělinský ji považuje, ve srovnání s manželem, za bytost vyšší. Byla zasnoubená Larinovi, ale toužila po jiném (zbožňovala Richardsona⁷³, kterého sice nečetla, ale moskevská sestřenice jí vyprávělo o Grandisonovi). Na vesnici si zprvu nemohla zvyknout, ale přivykla a nakonec dokázala pevně vládnout jak muži tak i statku, v čemž spatřovala dostatečnou výhodu svého nového života.⁷⁴

Puškin ji charakterizoval takto:

Она езжала по работам,
Солила на зиму грибы,
Вела расходы, брила лбы,
Ходила в баню по субботам,
Служанок била осердясь —
Всё это мужа не спросясь. (II, 44)

Další zobrazení typických postav. Rodiče Larinovi představují sebou celou řadu obvyklých ruských rodin. Žijí si poměrně spokojeně, každý si na svém životě najde něco, co je mu milé. Jedná se o výrazný rys Puškinova realismu. Puškin dokonale obsáhl celou škálu drobných postaviček, které román dotváří a dávají mu punc pravdivosti, reálnosti. Pozorováním svého okolí získal přehled o určitých rysech obvyklých pro danou společnost a ty aplikoval na postavách svého románu. Nemluvíme teď, samozřejmě, o postavách, které opravdu existovaly (jako již výše zmíněné postavy z divadelních kruhů). Jedná se statkáře, Larinovi a jim podobné postavy.

⁷² Kritická stať BĚLINSKÉHO V. G.: *Evžen Oněgin*, Kritická knihovna, V Praze 1899 str. 61

⁷³ Richardson Samuel – významný anglický spisovatel, autor románu *Sir Charles Grandison*

⁷⁴ Kritická stať BĚLINSKÉHO V. G.: *Evžen Oněgin*, překlad K. Kolman, Praha, nákl. vydavatele „Rozhledů“ Jos. Pelcla, 1899, str. 61

3. 5. Výsledky zkoumání

Na počátku kapitoly byly ozřejměny důvody, které vedly ke vzniku uvedených interpretací románu. Hlavním důvodem byla Puškinova snaha narušit dosavadní literární normy. Jako hlavní problém se ukázala neschopnost kritiků 19. stol. přijmout nový směr, který Puškin zaváděl. Neochota narušit romantickou normu. Literáti se snažili román přirovnat k dílům, která jim byla známá. Oněgina srovnávali s Byronem a román označili za podřadné dílo. Nemohli v něm najít pravé rysy romantismu. Román se jevil nedokončeným a nenávazným. Jejich kritika neminula ani politikou oblast románu. Své požadavky vyjádřili děkabristé a dva hlavní proudy tehdejší kritiky.

Postupem času se pohledy měnily. Nastupují první realisté. Oněgin není znovu pochopen, tentokrát z jiného důvodu. Pro realistické literáty román obsahoval velké množství romantických rysů a jen málo rysů realistických. Dnes se vývoj náhledů na román z tohoto úhlu pohledu zastavil. Všechny předešlé „nedostatky“ Oněgina se staly hlavním důkazem Puškinova realismu. Romantická nepochopení jsou překonána a román je dnes považován za první realistické dílo, které na ruské půdě vzniklo. Další vývoj v této oblasti již neočekávám.

4. Ústřední románová postava

Puškinův román zahrnuje nepřehledné množství různých postav. Pomocí jejich typizace Puškin zobrazil společnost 19. století. Zaměřil se jak na venkov tak na velkou společnost Petrohradu. Vykreslil osoby jak společensky na výši, tak ty, které nezastávají příliš vysoké místo na společenském žebříčku. Vytvořil socialistický portrét, hlavně díky tomu, že zachytil všechny sféry společnosti, jejich zákony a pravidla, která v nich platí. Žádný námět nepovažoval za nehodný svého talentu (tímto jsem se již zabývala v podkapitole 1. 4. Nepochopení a postupný přerod pohledu na román). Všechny postavy v románu jsou stejně důležité. Dokonce i postavy vedlejší, bez kterých by nebylo zachyceno prostředí, kde se rozvíjí příběh postav hlavních. M. Zahradka se domnívá, že významnou složkou encyklopedičnosti jsou právě výrazně a realisticky vytvořené postavy, nejen hlavní ale i vedlejší.⁷⁵

4. 1. Evžen Oněgin

Budu se zabývat jednou z hlavních postav románu. Román v podstatě má hlavní hrdiny dva – Oněgina a Tat'ánu.⁷⁶ Já se ale budu zabývat jen jednou z nich. Evžen Oněgin je nejdiskutovanější postavou v ruských literárních dějinách, proto jsem se na něj zaměřila v poslední kapitole své práce.

Pokud se podíváme na Oněgina z pohledu 1. poloviny 19. století - Oněgin nevyjde s hlavou vztyčenou. Jeho charakter ani vlastnosti nebyly doceněny. Bestužev v Oněginovi vidí typ člověka velice obyčejného jakých je na světě všude plno a každý je s nimi seznámen. Pro něj byl Oněgin „фрагмент“ – pouhý frajírek, který se zabývá jen módou a večírky. Požadoval od Puškina, aby svého hrdinu postavil proti světu. Výrazně by se projevil vlastnosti hrdiny, které v něm Bestužev hledal. Ve snech a touhách mu Oněgin připomíná samotného autora.⁷⁷

⁷⁵ Podrobněji: ZAHRÁDKA M.: *Ruská literatura XIX. století v kontextu evropských kultur. Osobnosti a dialog kultur*

⁷⁶ БЕЛИНСКИЙ В. Г.: *Избранные статьи – Пушкин, Лермонтов, Гоголь*: Москва 1970,

⁷⁷ ЭЙДЕЛЬМАН Н. Я.: *Пушкин и декабристы, Из истории взаимоотношений*, Москва: «Художественная литература» 1979, с. 291

Nicméně Puškin rozhodně nechtěl, aby si s ním někdo jeho hrdinu spojoval a ohradil se proti tomu již v první kapitole svého románu:

— — — —
Всегда я рад заметить разность
Между Онегиным и мной,
Чтобы насмешливый читатель
— — — —
— — — —
— — — —
Не повторял потом безбожно,
Что намарал я свой портрет,
— — — — (I, 56)

Toto Puškin píše ve svém románu. V uvedené strofě se odvolává na Byrona a říká nám, že se nehodlá po jeho vzoru zobrazovat v hrdinovi. Již toto mělo pozorného kritika upozornit na to, že Oněgin nebude reflektovat samotného autora.

Ve svých úvahách však Bestužev nezůstává sám - pro další literáty 19. stol. zůstával Oněgin také „пустящим малым“ (bezvýznamným, malicherným dětinou). Hlavní hrdina byl považován za příliš slabý subjekt vyprávění, který není schopný stát se ústředním hrdinou románu. Za dominantnější subjekt, který by byl více hoden této pozice, považovali Lenského.⁷⁸ Lenskij se v románu jeví jako romantický prvek. Tato zásadní vlastnost způsobila, že si ho 19. stol. vážilo více než Oněgina. O několik let později své výrazné opovržení nad hrdinou vyjádřil i D. Pisarev: „*Пушкин употребил все силы своего таланта на то, чтобы из мелкого, трусливого, бесхарактерного и празднощатающегося франтика сделать трагическую личность, изнемогающую в борьбе с непреодолимыми требованиями века и народа*“.⁷⁹ Pisarev zde přejímá označení pro hlavního hrdinu. Užívá slovo „франт“, které již dříve užil Bestužev.

Hrdina se stal neoblíbeným hned na začátku románu - jede na venkov, aby dědil. Puškin zcela otevřeně hovoří o jeho nechuti starat se o umírajícího strýčka a poskytovat

⁷⁸ Тамtéж

⁷⁹ ПИСАРЕВ Д. И.: Соч. в 4-х томах, т. 3, Москва: Гослитиздат, 1956, с. 330, 337

mu o zábavu. Toto odsouzení hlavního hrdiny si vysvětlují Puškinovou otevřeností. Pro společnost nebylo přijatelné na tato téma hovořit natolik otevřeně. Oněgin byl proto odsouzen. Byl označen za vypočítavého a Puškinova otevřenost za skandální. Sympatie prvních čtenářů si nezískal ani v dalších kapitolách románu. Odmítl totiž Taťánu. Čtenáři nechápali jak je možné, aby se nezamiloval do hrdinky, která se mu sama nabídne.

Zvláštní názor (pro 19.stol.) na Oněgina opět vyslovil Bělinskij. Oněgina plně chápe jako skutečné zobrazení člověka i s jeho chybami a silnými stránkami. „*Sluší také Puškinovi přičísti k zásluze, že ve svém románu nevyličil neřestné příšery ani ctnostné hrdiny, nýbrž prostě lidi*“⁸⁰ Odmítá i tezi, že je Oněgin chladným, necitelným a vypočítavým. Jako důkaz uvádí verše z Oněgina uvedené na stránkách první kapitoly, kde je vylíčeno autorovo přátelství s Oněginem. Zastává se hrdiny, že světský život v něm neubil všechen cit, ale učinil jej pouze chladnějším k marným vášním a malicherným zábavám. Jako další důkaz toho, že Oněgin opravdu není takový jaký se jevil literátům na počátku 19. stol. uvádí přátelství s Lenskim. Přichází s myšlenkou, že pokud by byl Oněgin opravdu tak špatný, Lenskij by se s ním jistě nespřátelil. Bělinskij dokázal pochopit Oněgina, považoval ho za oběť společnosti (svého prostředí). Společnosti, která Oněginovi vezme naději na jakoukoli změnu v jeho životě a zavalí ho nudou. Ač má hrdina spoustu možností, protože nepochází z nuzných poměrů, je mu to k ničemu. K čemu mu je vzdělání a zručnost – společnost to od něj nežadává a ani by tyto vlastnosti neuměla docenit.⁸¹ Dostáváme se k předobrazu zbytečného člověka. Oněgin by rád něco učinil. Intelektuálně je schopný, ale společnost mu určila jinou roli. Nebylo mu umožněno zabývat se čímkoli jiným než tím, co od něj společnost očekávala – aby si „užíval“ života. Vyšší společnost nepracovala, bylo to pod její úroveň. Z tohoto důvodu byly stále pořádány nejrůznější večírky, na kterých se očekávala Oněginova účast. Avšak večírky nepřinášely, žádné povzbuzení pro mysl, ale jen pořád stejné podněty, které hrdinu musely omrzet. Stejně by znudily každého normálně smýšlejícího člověka. Samý lesk a fintivost, stále stejné typy dam a pánů. Nemůžeme se ani divit, že tím Oněgin pohrdá, ale ze svého údělu nezná cestu ven.

⁸⁰ Kritická stať BĚLINSKÉHO V. G.: *Evžen Oněgin*, Praha: Josef Pelcl 1899, Kritická knihovna, str. 22

⁸¹ Tamtéž

Ve 20. století kritikové hojně navazovali na myšlenky Bělinského. Obzvláště úspěšnou se stala teze vlivu prostředí na vývoj lidského charakteru. Evžen Oněgin se jevil výslednicí těchto vlivů. Jeho charakter byl zobrazován pomocí typických rysů v celé jejich sociální podmíněnosti. Celý Oněginův skepticismus byl daný prostředím. Ze zkušenosti věděl, že dokonce i nejvyšší ideály mohou být v tamní společnosti jen frázemi; nevíra v možnost podstatných změn za daných historických podmínek pak vedla k pocitu chandry.⁸² Kritikové poloviny 20. let dále potvrzují, že ne člověk, ale prostředí vytváří charaktery hrdinů. Považovali za nemožné, aby se mohl změnit charakter hrdiny bez toho, aniž by se změnilo prostředí, ve kterém se hrdina pohybuje. Oněginovo chování i vlastnosti jsou takové vlivem prostředí, ve kterém se pohyboval.⁸³ Tímto se vysvětlují i děkabristické tendence spatřované v Oněginovi. Evžen Oněgin je společenský typ zrozený epochou děkabristu. „*Онэгин не стал декабристом, но он принадлежал к тому же типу людей.*“⁸⁴

V 80. letech literáti dále navazují na tezi vlivu prostředí na lidský charakter a nezavrhují ji. Oněginova rozčarovanosť byla přisouzena právě vlivu prostředí. Jakkoli je hrdina nezávislý, nebo se nám tak aspoň jeví, svému prostředí neunikne. Pádným důkazem může být souboj s přítelem Lenským. Dostáváme se do tragického momentu kdy se Oněgin svému prostředí nedokáže vzepřít. Odlišné založení hrdinů způsobilo, že co jeden nepovažoval za závažný přečin, druhého hluboce urazilo. Jedná se tu o zachování cti - tak jak byla chápána v 19. století. Čest byla pro muže to nejcennější, co měl. Pokud byla tedy čest pošpiněna, společnost očekávala, že dotčený ji bude chránit. Za přijatelný způsob jak svoji čest uhájit byl souboj. Oněgin mohl odmítnout, ale zesměšnil by sebe i svého soka. Objevují se nové přístupy. Oněgin je chápán jako bytost absolutně vzdálená autorovi, není už hledána paralela mezi ním a Puškinem. Důkazem rozdílnosti má být již Oněginovo povrchní vzdělání a zaujetí pro plesy a tanec. Ideologický profil hrdiny je velice vyhraněný, je prezentován jako společenský typ vzdálený děkabristickým ideálům i stanovisku samotného autora.⁸⁵ Oněgin je považován za zakladatele určitého typu hrdinů v ruské literatuře – tzv. zbytečných lidí.⁸⁶

⁸² MEJLACH B.: *A. S. Puškin*. Praha: Slovanské nakladatelství 1951

⁸³ Podrobněji СЕРГИЕВСКИЙ И.: *А. С. Пушкин*, изд. второе, Москва: Гослитиздат 1955

⁸⁴ МАКОГОНЕНКО, Г. П. *Творчество А. С. Пушкина в 30-е годы*. Ленинград: Художественная литература, 1974. с. 30 (<http://feb-web.ru/feb/pushkin/critics/mak/mak-001-.htm>)

⁸⁵ Podrobněji LOTMAN J. M.: *Puškin*. Praha: Lidové nakladatelství Svazu československo-sovětského přátelství, 1987

⁸⁶ ЗАХРАДКА, М.: *Руская литература XIX. столеті в контексту европських литератур: (особности а dialog*

Jedná se literární postavy, zejména šlechtice či příslušníky vyšší společenské vrstvy. Tyto postavy mohou být talentované a schopné, ale nemají možnost své vlohy projevit. Jakákoli snaha přinést společnosti užitek je zbytečná. Společnost nic takového neočekává a ani by nebyla schopná takový čin pochopit. V důsledku toho se postavy stávají línými, neúspěšnými, ve vztahu ke svému životu zcela pasivními. Vše vede k pocitu zbytečnosti. Oněgin je považován za předchůdce Lermontovova Pečorina, Gončarovova Oblomova, Turgeněvova Rudina a mnohých dalších.

Tímto způsobem na postavu Oněgina nahlíží současní literáti. Oněgin je považován za prototyp hrdiny, který se stal vzorem pro další generace spisovatelů. Stal se typickým představitelem bohaté mládeže 19. století. Přes počáteční nedorozumění byl jeho charakter nakonec pochopen. Nejedná se o klasickou kladnou postavu, ale ani o postavu čistě záporného charakteru. Na Oněginově založení se velkou měrou podepsalo prostředí, ve kterém se pohyboval. Objasní se i hlavní důvod, proč Oněgin odmítl lásku své osudové ženy. Oněgin byl natolik zkušený, že si uvědomil, že Taťána nemiluje jeho samotného, ale obraz který si vytvořila. Když ji však potká vdanou ve vysoké společnosti, vyrovnanou a klidnou, tu si uvědomí, že ji miluje a jinou už milovat nemůže. Je pozdě. Což si hrdina taktéž uvědomí poté, co ho Taťána s konečnou platností odmítne. Tak skončí láska hrdiny, který si nevážil něžného citu z jednoho prostého důvodu a to z toho, že jej neznal a tak jím v skrytu duše pohrdal.

Závěr

Hlavním cílem předložené práce bylo podat ucelený pohled na vybranou problematiku týkající se Puškinova románu *Evžen Oněgin*. Tohoto bylo dosaženo analýzou sekundární literatury o Evženu Oněginovi a zkoumáním jejího vývoje v čase. Důraz byl kladen na problematiku okolo realistických a romantických tendencí v románu

V první části práce byl dán stručný přehled odborné literatury, která se zabývá románem *Evžen Oněgin*. Tato literatura mi poskytla základní povědomí o problematice, která kolem románu vznikla. Jsou zde uvedeny některé publikace, které poskytují základní přehled interpretací románu.

Ve druhé kapitole práce byly uvedeny nezbytné informace o románu. Byly ozřejměny podmínky, za kterých román vznikl, nové Puškinovi postupy. Byl zde představen obecný pohled literátů XIX. století na román, který se postupem času vyvíjel a měnil. Velkou zásluhu na tomto rozvoji měl V. G. Bělinskij. Obzvláště na jeho díla navazovali mnozí další literáti.

Ve třetí kapitole jsem se podrobněji zabývala problematikou realistických a romantických tendencí v Puškinově románu. Byly uvedeny nejdiskutovanější problémy, které se kvůli těmto dvěma tendencím objevily. Konkrétně uvedené interpretace posloužily jako hlavní důkaz Puškinova realismu. Je na nich patrný vývoj pohledů na román. Prvotní nepochopení se proměnilo v plnohodnotné ocenění románu.

Poslední kapitola rozebírala hlavní románovou postavu. *Evžen Oněgin* byl nejdiskutovanějším literárním hrdinou v historii ruské literatury. Z tohoto důvodu se kolem něj rozhořela obrovská literární diskuse. Zpočátku byl odmítán, ale pohled na něj se postupně měnil. Zajímavé myšlenky do této diskuse opět vnesl V. G. Bělinskij. Jeho myšlenky byly dále rozvíjeny. V současnosti je *Oněgin* považován za typ člověka, který v XIX. století skutečně na ruské půdě existoval.

Z celkového shrnutí sekundární literatury vyplývá, že ve svých počátcích román nebyl pochopen. Z tohoto rámce se vymyká V. G. Bělinskij, který představoval

revoluční pohled na román. Literáti často navazují na názory svých předchůdců, ke kterým přidávají další poznatky, nebo je porovnávají mezi sebou. Román Evžen Oněgin byl mnohokrát zkoumán a posuzován. Vzniklo nepřehledné množství literatury týkající se románu. Téma Evžen Oněgin se v mnohém jeví uzavřené. Vznikají ale i nové oblasti zkoumání, které se zabývají současnou problematikou. Jedná se např. o problematiku překladů, kterou se zabývá S. Rubáš.

Резюме

Свою бакалаврскую работу я посвятила теме Евгений Онегин – настоящий состав исследования. Я хотела бы создать целостный взгляд на развитие интерпретаций этого романа. На избранных мной тезисах я наметила развитие взглядов, интересующих тогдашних литераторов.

В первую очередь я составила сжатое представление специальной литературы, касающейся романа *Евгений Онегин*. Я обнаружила, что большинство этой литературы написано на русском языке и в Чешской Республике не имеются такие источники в распоряжении. Многие материалы имеют историческое значение и сохраняются на хорошо охраняемых местах.

Специальную литературу я, в первой главе работы, разделила на три основных периода. Такое разделение полезно для ориентации в литературе. Первый период представляет собой 1830 – 1940 годы. Здесь мы встречаемся со статьями в журналах и личной корреспонденцией. Чтобы узнать больше о таких источниках, я воспользовалась книгами Н. Эйдельмана, В. Вересаева и С. Витале. Особый взгляд в литературу XIX века вносит В. Г. Белинский. Он являлся большим поклонником Пушкина и его романа. Пушкина он уважал как большого писателя – поэта. Из этой литературы мы получаем первые взгляды на проблемы, касающиеся романа Евгений Онегин. Для своего исследования я избрала самые дискуссионные из них (политика, влияние Байрона и другие).

Второй период начинается из 1950 года и длится до 1980 года. В этот период литераторы приходят с новыми расширяющими взглядами на роман Пушкина, реагирующими на интерпретации из периода прошлого. Уже в 1951 году приходит Б. Мейлах со своим произведением, в котором он стремится показать рассмотрение самых резких проблем, разгоревшихся вокруг романа. Второй период характерен попытками литераторов ознакомиться с историческими фактами, которые сопровождали возникновение романа. Они стремятся показать, что способствовало возникновению именно таких взглядов в русском обществе. К таким литераторам относятся, например, И. Сергиевский, Д. Благой и другие. Они рассматривали отношения между Байроном и Пушкиным.

Из исторической точки зрения они также наблюдали и за политическими аспектами, содержащимися в *Евгении Онегине* (В. Мякотин, Н. Эйдельман, Г. Магоконенко). Обсуждаемой в это время также стала тема незавершенности и связности романа. Эту проблему в 1987-ом году наглядно обработал Ю. Лотман.

Последним периодом я считаю период с начала 1980-ого года - до настоящего времени. Литераторы оценивают результаты исследований своих предшественников. Возникают, прежде всего, целостные произведения, предоставляющие резюмированный взгляд на развитие интерпретаций романа Пушкина. С таким видом произведений приходит, например, Е. Бабаев, Ю. Лотман, Н. Волков и другие. Появляются и новые типы исследований романа. Последние занимаются актуальными проблемами, которые относятся к *Евгению Онегину*. Именно такой является проблема перевода романа на чешский язык, или стремление показать развитие русского романического мастерства в соотношении с европейскими романами. Проблематикой перевода интересуется С. Рубаш, и вторым названным явлением И. Поспишил.

Таким образом, я наметила цикл использованной литературы. Очевидно, что многие взгляды повторяются. В настоящее время очень трудно принести новые идеи в исследование романа *Евгений Онегин*. Возникают скорее целостные работы, резюмирующие проблематику упомянутого романа.

Во второй главе своей работы я занималась общими взглядами на развитие романа. Здесь объясняются исторические условия возникновения произведения Пушкина. В 1820 Пушкин завершает свою работу над исторической поэмой *Руслан и Людмила* и бросается в работу над *Евгением Онегиным*. В ново возникающим романе он ссылается на вышеуказанное произведение. Свой роман завершает в 1830-ом году во время своей ссылки. Роман был полностью опубликован только в 1833-ем году. Несоответствие между датой завершения романа и его опубликования, объясняется изменением замысла самого Пушкина. К роману автор добавил X главу и письмо Онегина Татьяне. Также он провёл реструктуризацию романа – девятая глава стала восьмой, прежняя восьмая глава была к роману присоединена под названием *Отрывки из путешествия Онегина*. Десятая глава была за некоторое время уничтожена, так как заключала в себе ярко

выраженные политические взгляды. Она написана шифром, которую повезло в начале 20-ых годов дешифровать, но из этой главы сохранился, однако, только фрагмент. Весь роман в себе содержит и места обозначенные пунктиром, они указывают на тот факт, что между отдельными главами идет жизнь постоянно дальше. Такие места, с одной стороны, являются вмешательством цензора (цензором в данном случае является сам автор, который пришел к выводу, что эти отрывки не будут действующей цензурой допущены к печати), но, с другой стороны, они представляют собой некоторый художественный замысел автора. Полностью роман включает в себя около пяти с половиной тысяч стихов, которые разделены в восемь глав романа. Читатель постоянно чувствует присутствие личности автора.

Для своего замысла Пушкин придумал собственную систему. Сегодня мы ее называем «онегинская строфа». Все стихи объединяются в строфы по 14 строчках. Стих имеет восемь девять слогов и имеет поднимающий характер (такой характер стиха типичен для русского языка).

Роман постепенно развивался. Содержит в себе меняющееся настроение эпохи и развитие таланта Пушкина. Работа Пушкина над романом часто обозначается как «work in progress». Роман предстает собой хронику лет 1823 – 1830. В нем отражается вторжение Наполеона в Россию, появление новых идейных течений, уклон от поэзии как полноценного литературного стиля. В общих чертах роман отражает и настроения после восстания 1825-ого года.

Очень выразительной чертой XIX века является непонятие *Евгения Онегина*. Пушкин попытался создать уникальное произведение, которого в России еще не было. В связи с этим он отклонился от существующих в то время литературных норм. Онегин не был положительно принят современниками Пушкина. Литераторы первой половины XIX века упрекали Пушкина в избранной им теме, в неподходящем герое, использовании крестьянских слов (как, например, *корова*). С такими взглядами не соглашался В. Г. Белинский. Он стал защитником Пушкина и его героя. Мнение Белинского было позже раскритиковано Д. И. Писаревым, который считал идеи Белинского устаревшими и Пушкина не уважал вообще. Взгляды постоянно менялись. Идеи Писарева оказались плохими и идеи

Белинского стали считаться пралильными. Белинского стали обозначать великим критиком XIX века. Современные литераторы уже *Евгения Онегина* полностью уважают.

В третьей главе решаются возникшие проблемы понятия романа на конкретно показанных интерпретациях взглядов на это произведение. В начале главы объясняется, что способствовало возникновению таких мнений. Основной идейной проблемой непонятия являлось стремление Пушкина разрушить, до этого времени существующие, нормы. Поветствуется об основной проблеме – XIX век признавает правильным только романтическое направление в литературе. Пушкин отвергает его и обществу предлагает направление новое, незнакомое.

Литераторы XIX века стремились присоединить роман к им известным произведениям, искали какой-нибудь пункт захвата. Они не поняли, что замыслом Пушкина не было создать произведение в романтическом духе. И так, писатели высказывали разнообразные мнения. В *Онегине* они, например, видели повторение произведений Байрона. Они пришли к заключению, что *Онегин* произведение низкого сорта, копия. Роман в себе не соединял черты истинного романтизма. Казался неоконченным и без всякой связности действия. Именно появились два возможных окончания романа – возникновение любовного треугольника, или смерть главного героя. *Онегин* не избежал даже политической темы. Требования в этой области выразили не только декабристы, но и реакционные критики и критики из ряд консерваторов. Реакционные критики в произведении искали сходство политических взглядов правительства и Пушкина. Декабристы от романа требовали прозу и героя, который смог бы бороться с обществом. Также изображение множества вторичных персонажей не совпадало с ожиданием романтических литераторов.

Позже проблемы рассматриваются несколько по-другому. Наступает эпоха первых реалистов. *Онегин* опять отвергнут, но теперь по другой причине. Такой являлось большое сходство романа с романтическими произведениями. Романтики видели в романе недостаток истинного романтизма, но реалисты видели, наоборот, недостаток реализма, а большое количество романтических взглядов.

Даже с наступлением других поколений роман дождался полного оценивания. В настоящее время оценивается как первое реалистическое произведение, возникшее на территории России. Все предыдущие «недостатки» Онегина, являются теперь доказательством реалистического мастерства Пушкина.

В четвертой и последней главе своей работы я занялась взглядами на Евгения Онегина – главного героя романа. Встречаемся с первоначальным непонятием его характера. В Онегине не были очевидны какие-нибудь положительные черты характера. Такое мнение сложилось уже после опубликования первой главы романа - сцены, в которой Онегин приезжает в деревню за умирающим дядей. Выступает Белинский и приводит идею, что Онегин только результат влияния его среды Он не может быть другим, если его среда ему это не позволяет. Однако многим критикам Онегин казался столь обычным и слабым, что мог бы представить собой главного героя целого романа. Более подходящим к этой роли им являлся романтик Ленский. Появлялись также другие мнения – в Онегине Пушкин представляет часть себя самого.

Множество последующих литераторов присоединилось к мнению Белинского, что Онегин - жертва своей среды. Подтверждают, что не человек, а среда создает характеры людей. Изменение характера без изменения среды, из которой герой приходит, они считают невозможным.. Изображаемые недостатки в характерах героев показаны как следствие влияния среды.

В 80-ых годах XX века литераторы возвращаются к теме влияния среды на характер героев и в общем ее не отвергают. Разочарованность Онегина была присуждена внешним причинам. Онегин считается моделью российского героя, который служит образцом для других (например, для создания характера Печорина). Он сохранил в себе черты типичных русских характеров лишних людей. Это герои полные скептицизма, тоски и скуки.

Seznam použité literatury

BELINSKIJ, V. G.: *Evžen Oněgin*. Praha: Josef Pelcl, 1899. 88 s. Kritická knihovna; 12

BLAGOJ, D. D.: *A.S. Puškin: život a dílo: 1813-1826*. Praha: Čs. spis., 1952. 668 s. Postavy a dílo. Velká řada; Sv. 3.

LOTMAN, J. M.: *Puškin*. 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1987. 485 s..

POSPÍŠIL, Ivo: ed. *Ruský román: nástin utváření žánru do konce 19. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 136 s. ISBN 80-210-1770-8.

RUBÁŠ, S.: *Já píši Vám: Evžen Oněgin v českých překladech*. Vyd. 1. Brno: Host, 2009. 215 s. Studium; sv. 26. ISBN 978-80-7294-284-8.

SVATOŇ, V.: *Epické zdroje románu: Z teorie a typologie ruské prózy*. 1. vyd. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu AV ČR, 1993. 139 s. Příl. čas.: Česká lit. a Svět literatury. ISBN 80-85778-00-9.

SVATOŇ, V.: ed. *Na hranicích textu: úvahy a postřehy o souvislostech-- mezi texty*. Praha: Ústav slavistických a východoevropských studií, 2003. 102 s. ISBN 80-902317-5-6.

SVATOŇ, V.: *Román v souvislostech času: úvahy o srovnávací literární vědě*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2009. 327 s. ISBN 978-80-86702-49-0.

ŠKLOVSKIJ, Viktor Borisovič a ZUMROVÁ, Jiřina. *Próza (úvahy a rozbor)*. Praha: Odeon, 1970. 592 s.

VITALE, S.: *Puškinův knoflík*. 1. vyd. Praha: Euroslavica, 2008. 334 s. ISBN 978-80-85494-86-0.

ZAHRÁDKA, M.: *Ruská literatura XIX. století v kontextu evropských literatur: (osobnosti a dialog literatur)*. 1. vyd. Olomouc: Periplum, 2005. 279 s. ISBN 80-86624-25-0.

АННЕНКОВ, П. В.: *А. С. Пушкин: Материалы для его биографии и оценки произведений П. В. Анненкова, С. Петербург, Общественная польза, 1873. III, с. 475 .*

АННЕНКОВ, П. В.: *Александр Сергеевич Пушкин в Александровскую эпоху: 1799-1826*. Санкт Петербург: 1874. VIII, с. 332.

АННЕНКОВ, П. В.: *Литературные проекты А. С. Пушкина: Планы социального романа и фантастической драмы*. Санкт Петербург: Вестник Европы, 1881. с. 29-60.

БАБАЕВ, Э. Г.: *Из истории русского романа XIX века: Пушкин, Герцен, Толстой*. Москва: Московский унив., 1984. с. 271.

БАТЮШКОВ, К. Н и Кошелев, В. А.: *Опыты в стихах и прозе: Произведение, не вошедшее в Опыты в стихах и прозе.* Москва: Худож. лит., 1989. с. 512. Сочинения в двух томах, Т. 1.

БАТЮШКОВ, К. Н и Семенко, И. М.: *Опыты в стихах и прозе.* Москва, Наука, 1977. с. 608.

БЕЛИНСКИЙ, В. Г.: *Избранные статьи: Пушкин Лермонтов, Гоголь.* Москва, 1970.

БЕЛИНСКИЙ, В. Г.: *О русских классиках.* Москва : Художественная литература, 1979. с. 523

БЕЛИНСКИЙ, В. Г. и Войтинская, О. С.: *Эстетика и литературная критика: В двух томах.* Москва: Гослитиздат, 1959. 2 изд. Памятники мировой эстетической мысли.

БЕЛИНСКИЙ, В. Г и Иванов-Разумник.: *Собрание сочинений В. Г. Белинского: В трех томах.* 2 изд. Санкт Петербург, 1913. Библиотека русских критиков.

БЕЛИНСКИЙ, В. Г и Николаев, П. А.: *Современные заметки.* Москва, Советская Россия, 1983. с. 397.

БЛАГОЙ, Д. Д.: *А. С. Пушкин великий русский национальный поэт.* Москва, Гос. изд. культ.-просвет. литерат., 1949. с. 60.

БЛАГОЙ, Д. Д.: *Душа в заветной лире: Очерки жизни и творчества Пушкина.* изд. 2. Москва, Советский писатель, 1979. с. 624.

БЛАГОЙ, Д. Д.: *От Пушкина до Маяковского: Закономерности развития русской литературы XIX - начала XX века.* Москва, Акад. наук СССР, 1963. с. 88.

БОНДИ, С. М.: *Чарновики Пушкина: Статьи 1930-1970 гг.* Москва, Просвещение, 1971. с. 232.

ВЕРЕСАЕВ, В. В.: *Пушкин в жизни: Систематический свод подлинных свидетельств современников.* Предисл. Дм. Урнова и Вл. Сайтонова. Москва, Московский рабочий, 1984. с. 704.

ВЕРЕСАЕВ, В. В.: *Спутники Пушкина.* 2 т. Москва, Совет. спорт, 1993.

ВОЛКОВ, Г. Н.: *Мир Пушкина: личность, мировоззрение, окружение.* Москва, Мол. гвардия, 1989. с. 269. ISBN 5-235-00049-8.

ГЕССЕН, А. И. *Пушкин в Москве.* Москва, Алгоритм. 2007. с. 412. ISBN 978-5-9265-0454-2.

- ГУКОВСКИЙ, Г. А.: *Пушкин и русские романтики*. Москва, Интрада, 1995. с. 320.
- ЖИРМУНСКИЙ, В. М.: *Байрон и Пушкин*. Ленинград, 1978. с.332.
- КИБАЛЬНИК, С. А.: *Русская антологическая поэзия первой трети XIX века*. Ленинград 1990. с. 260
- ЛАРИОНОВА, Е. О.: *Пушкин и его современники: Сборник научных трудов*. Санкт Петербургский институт истории РАН "Нестор-история", sv.4(43), 2005. с. 638. ISBN 5-98187-120-2.
- МАЙМИН, Е. А.: *Пушкин. Жизнь и творчество*. Москва, Наука, 1981. с. 208.
- МАКОГОНЕНКО, Г. П.: *Творчество А. С. Пушкина в 30-е годы*. Ленинград: Художественная литература, 1974. с. 105
- МЕЛАСН, Б. С.: *A.S. Puškin: život a dílo*. 1. vyd. Praha: Slovan. nakl., 1951. с. 235,
- МЕЙЛАХ, Б. С.: *Талисман: Книга о Пушкине*. изд. 2. Москва, Современник, 1984. с. 320.
- МЕЙЛАХ, Б. С.: *Художественное мышление Пушкина как творческий процес*. Москва, Акад. наук СССР, 1962. с. 247.
- МЯКОТИН, В. А.: *А. С. Пушкин и декабристы*. Берлин, Ватага, 1923. с. 89.
- НАДЕЖДИН, Н. И.: *Сочинения в двух томах*. Санкт Петербург, Издательство Русского Христианского института, 2000. с. 973.
- НАДЕЖДИН, Н. И. и Манн, Ю. В.: *Литературная критика: Эстетика*. Москва, Художественная литература, 1972. с. 576.
- НЕКРАСОВ, Н. А.: *Критика и публицистика 1841-1869*. Т. 9. Москва, Гос. изд. художеств. литерат., 1950. с.839.
- НЕКРАСОВ, Н. А.: *Сочинения: В трех томах*. Москва, Гослитиздат, 1959. т. 3. Библиотека классиков русской литературы.
- НОВИКОВ, И. А.: *Пушкин в изгнании: Роман*. Москва, Книга 1982. с. 464.
- ОВЧИНИКОВА, С. Т.: *Пушкин в Москве: Леторись жизни А. С. Пушкина с 5 декабря 1830г. по 15 мая 1831г.* Москва, Советская Россия, 1984. с. 255.
- ПЕТРОВ, С. М.: *А. С. Пушкин: Очерк жизни и творчества*. Москва, Просвещение, 1973. с. 352.
- ПИСАРЕВ, Д. И.: *Реалисты*. Москва, Художественная литература, 1965. с. 191

ПУШКИН, А. С.: *Полное собрание сочинений: в десяти томах.* т. 5, Евгений Онегин: Драматическое произведение. Ленинград, Наука 1978. с. 525.

СЕРГИЕВСКИЙ, И. В.: *А. С. Пушкин.* изд.2. Москва, Гослитиздат, 1955. с. 192

СОЛОВЕВ, В. С. и Котрелев, Н. В.: Стихотворения: Эстетика: Литературная критика. Москва, Книга 1990. с. 576.

ТОМАШЕВСКИЙ, Б. В.: Писатель и книга: Очерк текстологии. Ленинград, Прибой 1928. с. 227.

ТУРГЕНЕВ, И. С.: Полное собрание писем Ивана Сергеевича Тургенева: в двадцати восьми томах. т. 15. Москва, Наука 1968. с. 496.

ТЫНЯНОВ, Ю. Н.: Пушкин и его современники. Москва, 1968.

ФОМИЧЕВ, С. А., ЛАРИОНГОВА, Е. О. и РАК, В. Д.: Пушкин и его современники: сборник научных трудов. изд. 1. Санкт Петербург, Академический проект. 2002. ISBN 5-7331-0253-5.

ЭЙДЕЛЬМАН, Н. Я.: *Пушкин и декабристы: Из истории взаимоотношений.* Москва, Художественная литература, 1979

ЭЙХЕНБАУМ, Б. М.: *Сквозь литературу.* Сборник статей. Ленинград: Академия, 1924

Anotace

Příjmení a jméno: Zatloukalová Eva

Název katedry a fakulty: Katedra slavistiky. Filozofická fakulta.

Název bakalářské práce: A. S. Puškin: Evžen Oněgin (stav současného bádání)

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Zdeněk Pechal, CSc.

Počet znaků: 79 553

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 57

Klíčová slova: A. S. Puškin, román Evžen Oněgin, oněginská strofa, román v čase, nepochopení, vývoj literárních pohledů, realismus, romantická očekávání, Byron, nedokončenost a návaznost, politika, vedlejší postavy, Evžen Oněgin

Bakalářská práce je věnována románu Evžen Oněgin – stav současného bádání. Hlavním cílem práce je podat ucelený pohled na danou problematiku na základě poznatků získaných ze sekundární literatury. Úvodní část přináší stručný přehled odborné literatury týkající se románu Evžen Oněgin. Následuje nástin literárně-historického kontextu a různých technik, které Puškin při psaní románu využil. Hlavním rozebíraným tématem je rozpor mezi romantismem a realismem, který je základním problémem interpretací románu.